

Lilia Briedis 80

Eesti folkloristlikes asutustes on kõigil aegadel olnud ametis inimesi, kelle nimed ei ole iialgi avalikkusele tuntuks saanud. Ometi on nende igapäevasele tööle – tekstide kopeerimine, helilintide litereerimine, koopiade korraldamine, väljaannete käsikirjade ümberkirjutamine kirjutusmasinal (arvuteid ei ole ju alati olnud) – toetunud nii uurijad kui ka publitseerijad.

Üheks niisuguseks tagasihoidlikuks, aga kuldaväärt inimeseks on Lilia Briedis, kes 24. septembril 2005 tähistas oma 80. sünnipäeva. Ennast eksponeerida ega esile tõsta pole ta kunagi armastanud. Seetõttu on ta meie folkloristide nooremale rahvale tundmatu nimi.

Lilia Briedis tuli Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonda (praegu Eesti Rahvaluule Arhiiv) tööle 23. oktoobril 1958, kui osakonnas töötas veel viimaseid aastaid enne pensioneerumist ERA-lane Olga Jõgever. L. Briedisest sai sõna otseses mõttes O. Jõgeveri töö jätkaja, kes hoidis alal ERA algusaastatest pärinevat teotahet, vaimsust, aateid ja töössesuhtumist.

Lilia Briedis töötas Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonnas 1974. aasta veebruari lõpuni. Siis värbas vanasõnade väljaande töörühma juht Ingrid Sarv ta Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluule sektorisse.

Pikkade aastate vältel oli Lilia Briedise püsituulesandeks masinakirjakoopiade tegemine vanemais, eelkõige Hurda ja Eiseni rahvaluulekogudes

Lilia Briedis lindistamas välitöödel Saaremaal Kaarma kihelkonnas Kaarma valla Loona külas rahvalaulik T. Ranna juures 1961. aasta suvel. Rita Hanseni foto.

leiduvaist regilauludest. See ei olnud filoloogilise ettevalmistuseta inimesele kerge ülesanne – raskesti loetavad käekirjad, arhailine keel, murdelised tekstid. Neil koopiatel põhinevad kõik seni ilmunud, aga ka tulevased regilaulude suurväljaande *Vana Kannel* köited. Praegu skaneeritakse aastatetaguseid regilaulukoopiaid ja tehakse need lähiaastatel kõigile digitaalselt kättesaadavaks – niimoodi ulatab minevik tulevikule käe.

Uut töötajat rakendati õige pea muudiski tööloikudes. 1959. aastast käis ta igal suvel osakonnaga kaasas välitöödel – see oli noil aastatel folkloristide kõige tähtsam kogumisüritus. Pärast vanasõnade töörühmaga liitumist jäid suvised ekspeditsioonid küll ära, ometi saab Lilia Briedise arvele kanda 3667 lehekülge rahvaluuleüleskirjutusi. (Võrdluseks: Matthias Johann Eiseni enda käega kirjanekuid on 3309 lk, tema produktiivseimal kaastöölisel Andrei Kuldsaarel vaid 1735 lk.) Lilia Briedise ekspeditsioonaaastatel asuti laulikuid-jutustajaid ka energiliselt lindistama ja pildistama, nii on osa suvisest tööst jäädvustatud helilintidel, nagu ka tema enda tehtud arvukatel fotodel. 1959. aasta Saaremaa-ekspeditsioonil filmiti lastemänge. Filmitud materjali ning Audrust ja Torist noteeritud mängukirjelduste põhjal koostas Lilia Briedis nii muuseumi korrespondentidele kui ka folkloristidele abivahendiks küsitluskava “Kogugem tänapäeval mängitavaid rahvamänge” (*Rahvapärimeste kogu* 5. Tartu 1967, lk 39–43).

Palju aastaid korraldas Lilia Briedis rahvaluule osakonna intensiivselt kasvavat fotokogu. Just tema arhiveeris näiteks 1960. aastail muuseumi jõudnud paljude Jakob Hurda korrespondentide fotod.

Lilia Briedise kompetentsi rakendati ka rahvaluulekogude üldsisustiku koostamisel, mida tookord peeti üheks keerulisemaks arhiivitöö löiguks ja mida igapäevale ei usaldatud.

Instituudi-aastatel kulges Lilia Briedise põhitöö *Eesti vanasõnade* akadeemilise väljaande, aga ka liivi ja vadja vanasõnaraamatute juures, kõigepealt muidugi trükikojale mõeldud käsikirjade ümberlööjana. Lilia Briedise ääretu täpsus võimaldas tal olla ka suurväljaande lisadeköite koostajaks (vt Briedis, Lilia & Hussar, Anne & Krikmann, Arvo & Pino, Veera & Rivis, Els & Sarv, Ingrid & Saukas, Rein (koost). *Eesti vanasõnad IV: Lisad: [registrid] = Proverbia Estonica*. Monumenta Estoniae Antiquae III. Tallinn: Eesti Raamat 1988). Seejärel jäi Lilia Briedise hooleks rahvaluule lühivormide kopeerimine vastavasse žanrikartoteekidesse. Selle töö tulemusel tekkis Eesti folkloristlikus arhiivipraktikas enneolematu (ja vist ka tulevikus kordumatu) olukord, kus eelmisel aastal arhiivi jõudnud mõistatused, vanasõnad ja kõnekäänud olid juba järgmiseks suveks uurijale kättesaadavad ka kartoteekide kaudu.

Eestlastel on palju vanasõnu töö ja ausa töötegija kohta. *Ette tett töö ja tagavara leib om iki hääd* (EV 12432); *Iga töö tahab tegemist* (EV 12438); *Kui igapäev teeb oma tööd, siis on kõik asjad majas head* (EV 12473). Need oleksid täpselt nagu Lilia Briedise töössesuhutumise peale vaadates tehtud.

Rein Saukas

Ellen Liiv 75

30. septembril 2005 tähistas oma 75. sünnipäeva Eesti Kirjandusmuuseumi kauaaegne töötaja folklorist Ellen Liiv.

Kolga-Jaani kihelkonnast Leiest pärit Ellen Liiv (sünd 1930, neiuna Veski-saar) astus 1950. aastal Tartu Riikliku Ülikooli eesti filoloogia osakonda, tõenäoliselt oma kuulsa onu August Annisti eeskujul. Rahvaluule eriharu lõpetas ta 1955. aastal ja seejärel töötas kaks aastat Võrus Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumis selle legendaarse direktori Aleksander Krulli käe all. 1957. aasta 16. aprillist kuni pensionile minekuni 1988. aasta lõpus, v.a aspirantuuriaastad, töötas ta kirjandusmuuseumis erinevatel, sealhulgas juhtivatel ametikohtadel –

Folklorist Ellen Liiv on oma pikkadel tööaastatel jõudnud olla nii administraator kui ka uurija, nii koguja kui ka publitseerija.

aastatel 1968/1969–1977 teadussekretäri ja 1977–1988 rahvaluule osakonna (praegune Eesti Rahvaluule Arhiiv) juhatajana, 1969. aastal lühiajaliselt ka peavarahoidja kohusetäitjana.

Ellen Liiv kuulub koos Olli Kõiva ja Ingrid Rüütliga sellesse folkloristide põlvkonda, kes tulid esimestena nõukogulikust ülikoolist tööle asutusse, kus austati, hoiti ja püüti säilitada sõjaeelse Eesti Rahvaluule Arhiivi (ERA) traditsioone. Ellen Liivist sai neljas pikemat aega ametis olnud ERA juhataja Oskar Looritsa, Herbert Tampere ja Olli Kõiva järel.

Juhtivatel ametikohtadel töötades on inimestel igal ajal olnud oma mured ja probleemid. Nõukogudeaegne juhtivtöötaja pidi suutma osavalt laveerida erinevate nõudmiste vahel. Kirjandusmuuseumis oli ühel pool riigitrüü ja kartlik direktor käsikäes asutuse kitsa eelarvega, teisel pool maja traditsioonid, mis igast hoidlast ja kartoteegist vastu hingasid. Nii näiteks tuli üle kümne aasta peita ja hoida parteilise valvsa silma eest varjul poliitiliste anekdootide vihikuid, mis anonüümselt saatjalt laeku-

sid rahvaluule osakonda 1970. aastate keskelt alates, kuid arhiveeriti nõuetekohaselt alles 1989. aastal. Kui osakonna töö juhatamine vastas veel suurel määral õpitud erialale, siis teadussekretäri ametikoht tähendas eelkõige kogu maja puudutavat asjaajamist, sealhulgas kaadritööd, kõikvõimalikke plaane ja aruandeid, muuseumi trükiste avaldamise ja teadusüritustega (Kreutzvaldi päevad) seotud tegemisi, teadusnõukogu koosolekute korraldamist ja protokollimist. Nii mõnigi teos (nt *Eesti rahvakalendri* köited) tuli suruda trükki läbi tsensuuri ja kirjastuse kitsaste väravate.

Uurijana spetsialiseerus Ellen Liiv rahvajuttudele, täpsemalt hiiru ja vägilasmuistenditele. Koos Eduard Laugaste ja Erna Normanniga publitseeris ta akadeemilises sarjas Monumenta Estoniae Antiquae *Muistendid Suurest Tõllust ja teistest* (Tallinn 1963, 468 lk), koostades ühtlasi nimetatud köite jaoks teoreetilised osad Petseri vägimehe juttude kohta. Viimati ilmunud *Muistendid Vanapaganast* (Tallinn 1970, 608 lk) avaldati juubilaril sissejuhatuse ja kommentaaridega.

Vanapaganamuistendid olid ka tema aspirantuuriaja uurimisteema. Kuid administratiivsele tööle pühendumise järel ei jäänud Ellen Liivil enam aega väitekirja lõpuleviimiseks ega uute muistendiväljaannete ettevalmistamiseks. Võib-olla polnud tal edasiseks koostööks ülikooli eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedriga ka tahtmist ega jõudu.

Rahvajuttude ja kogumistöö teemadel esines Ellen Liiv tolleaegsete piiratud võimaluste kohaselt nii üleliidulistel folkloristlikel üritustel (välitööde sessioon Tbilisis 1971. aastal, rahvajutu-uurijate konverents Minskis 1974. aastal) kui ka Eesti-Soome filoloogialastel ühissümposiumidel (1977, 1982), rahvusvahelisel jutu-uurijate kongressil (1974) ja ülemaailmsel fennougristika kongressil Turus (1980).

Rahvaluule osakonna pikemaajaliseks väljaandeks kujunes perioodiline bulletin *Rahvapärimeste koguja*, ühenduslülil korrespondentide võrgu ja muuseumi vahel (kümme numbrit aastatel 1961–1976). Väljaande sisu täitsid jõudumööda kõik eesti folkloristid. Muistendiväljaannete koostamise ajal ilmusid seal Ellen Liivi küsitluskavad “Koguge muistendeid Vanapaganast!”, “Kohamuistendid veekogudest I”, “Pildistamisest ja fotode kogumisest” ning “Sepp ja sepatöö rahvatraditsioonis” (koos Jüri Linnusega).

Välitöökogemused sai Ellen Liiv juba ülikoolipäevil, esimene ekspeditsioon koos muuseumirahvaga viis ta Rõuge kihelkonda. Eri paikadest on ta kogunud kokku umbes 3200 lk rahvaluulet, lisaks arvukad helilindistused ja ekspeditsioonifotod. Siingi pälvisid tema erilist tähelepanu muistenditega seotud kohad, mida ta püüdis alati ka pildistada.

Osakonnajuhatajana tuli Ellen Liivil olla kogumisekspeditsioonide korraldaja, juhendada korrespondentide võrku ja üliõpilaste arhiivipraktikat, süstematiseerida muistendikartoteeki, organiseerida kopeerimistöid, pidada arvukaid tutvustavaid loenguid arhiivi külastavatele ekskursioonigruppidele. *Vana Kandle* kolleegiumi liikmena kandis ta hoolt asutustevahelise koostöö laabumise eest.

Hulga aastaid kuulus Ellen Liiv Emakeele Seltsi rahvaluuleseksiooni juhatusse. Sektsioonist kujunes 1970. ja 1980. aastatel kõiki folkloriste ja folkloorist huvitatud inimesi ühendav kogu, mille regulaarsed koosolekud kirjandusmuuseumi saalis olid alati rahvarohked ja huvipakkuvad.

Ellen Liiv on Rahvusvahelise Rahvajutu-uurimise Seltsi (ISFNR) ja Soome Kirjanduse Seltsi liige.

Ellen Liivi elutööpanus hõlmab kaude paljut muudki – nii muuseumi arengut ja saavutusi tervikuna kui ka kitsamalt folkloristlikku tegevust. Ellen Liivi ametiajal jätkus *Eesti rahvakalendri* koostamine ja avaldamine, publitseeriti *Eesti vanasõnad*, *Mustjala regilaulud* sarjas *Vana Kannel* jm.

Need paarkümmend aastat, kui Ellen Liiv Kirjandusmuuseumi juhtkonda kuulus, olid asutusele tegusad ja saavutusterohked.

Rein Saukas

Pille Kippar 70

Auväärse sünnipäevani on jõudnud meie esimene naissoost rahvaluule-doktor Pille Kippar, kes 24. oktoobril 2005 sai 70-aastaseks.

*Magister Jaagup Kippar oma ema filoloogiadoktor Pille Kippa-
riga. Juuni 2002.*

Tallinna 7. Keskkooli lõpetanud tüdruk omandas kõrgema rahvaluulehariduse Tartus, kursusekaaslaseks teine tänavune juubilar Ingrid Rüütel. Erinevalt paljudest teistest noortest folkloristidest jõudis ta erialasele tööle pärast aspirantuuriaastaid (1961–1964) Keele ja Kirjanduse Instituudis, juhendajaks doktor August Annist ja teemaks eesti loomamuinasjutud. Põhjaeestlasena sidus Pille Kippar oma elu Tallinnaga. Selle (sunnitud) valikuga jäi ta eemale arhiivist ja pidi materjali koguma lühiajaliste komanderingute ajal.

Pille Kippari folkloristi elu on kulgenud kahes asutuses: Keele ja Kirjanduse Instituudis (praegu Eesti Keele Instituut) (1961–1993) ja endises E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis, praeguses Tallinna Ülikoolis, kus ta paralleelselt tööga koduinstituudis luges juba 1964. aastast alates rahvaluule üldkursust, esialgu tunnitasu alusel, hiljem dotsendi ja koosseisulise professorina. Aastatel 1993–1997 oli ta Tallinna Pedagoogikaülikooli eesti filoloogia osakonna juhataja. Rahvaluule üldkursuse kõrval luges ta ka erikursusi (eesti etnoloogia, tänapäeva folkloor, eesti rahvajutt, läänemeresoome rahvaste võrdlev folkloristika), samuti pidas loenguid Helsingi ülikoolis. 1998. aastast on ta samas emeriitprofessor, kes jätkab tegusalt erialast tööd.

Aspirantuuriaastail valitud loomamuinasjutud on jäänud Pille Kippari uurijahuvisse tänase päevani. Nende kohta on tema sulest ilmunud mitmeid artikleid: “Varese naisevõtt (AT 243*)”, “Eesti loomamuinasjuttude vahekorras vanapagana-muinasjuttudega”, “Konna õpetused (AT 150 A*)”. Muinasjututüübi AT 150 lääne-meresoome-balti redaktsioon, “Eesti loomamuinasjuttude tegelastest”, “Rahvaluule lühivormidest loomamuinasjutus”, “Über den internationalen Hintergrund der estnischen Tiermärchen” jm. Oma uurimustes ei ole ta piirdunud ainult eesti ainese käsitlemisega, vaid otsinud paralleele ja seoseid teiste läänemeresoome jm rahvaste jututraditsioonist.

Pille Kippari loomajuttude uurimise kokkuvõtteks tuleb pidada kahte tööd. 1986. aastal ilmus Helsingis väärikas sarjas Folklore Fellows Communications tüübikataloog *Estnische Tiermärchen. Typen- und Variantenverzeichnis* (334 tüüpi, 3000 käsikirja- ja 1000 trükiteksti), millega ta viis üleilmsesse käibesse kõik eesti loomamuinasjutud. Teiseks väitekirj *Eesti loomamuinasjutud. Levik ja rahvusvaheline taust*, mille kaitsmisel 1990. aasta oktoobris tegid oponendid ettepaneku taotleda sama töö põhjal ka doktorikraadi. Uus kaitsmine toimuski aasta hiljem – 27. novembril 1991. Oma arvustuses peab soome folklorist Pekka Hakamies Pille Kippari tööd erinevaks vana soome koolkonna tehtud uurimustest selles suhtes, et siin ei ole ülesandeks seatud üksikute muinasjututüüpide või kogu muinasjutupärimuse geneesi väljaselgitamist, vaid eesmärgiks on eesti loomamuinasjutu pärimuse kaardistamine ja selle varal rahvusvaheliste kultuurikontaktide uurimine (*Elias: Suomalaisen*

kirjallisuuden seuran jäsenlehti 3. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura 1992, lk 45).

Pille Kippar on kirjutanud ülevaateid eesti ja sugulasrahvaste muinasjuttude kohta välismaistele teatmeteostele, nagu *Märchen und Märchenforschung in Europa. Ein Handbuch* (Frankfurt am Main: Haag & Herchen Verlag 1993), *Enzyklopädie des Märchens* (Berlin & Göttingen: de Gruyter 1996).

Tunnustuseks kogu eesti folkloristikale on Pille Kippari valimine mitme rahvusvahelise teadusorganisatsiooni liikmeks: Kalevalaseura (1993), Rahvusvaheline Rahvajutu-uurijate Selts (ISFNR, 1984), Rahvusvaheline Etnoloogia ja Folkloristika Ühing (SIEF, 1989).

Omaette tahu Pille Kippari töös moodustavad muinasjutuvalimikud, millega ta on kindlasti toonud arvukalt lapsi rahvaluule võlumaa- ilma: *Tere, tere, tiipajalga! Eesti loomamuinasjutte* (1976), *Antsu torupill. Lugusid rumalast Vanapaganast (Eesti)* (1987), *Kümme setu muinasjuttu lastele* (1990), *Muinasjutuvestja. Läänemeresoome väikerahvaste muinasjutte* (1993), *Sugulaste muinasjutud. Valimik soome-ugri rahvaste jutte* (2002), aga ka mahukas kommenteeritud antoloogia *Linnud, loomad, putukad* (1997).

Aastatel 1990–1995 oli Pille Kippar Emakeele Seltsi rahvaluulesektiooni esimees, hiljem on ta tegutsenud ka taastatud Akadeemilise Rahvaluule Seltsi juhatuses.

Pille Kippar on olnud agar rahvaluule populariseerija nii mitmesugustel üritustel kui ka lasteajakirjades Pioneer, Põhjanaanel jm.

Alati rõõmsameelset ja toimekat, maailma suhtes uudishimulikku Pille Kipparit kohtab sagedasti Emajõelinnas, erinevalt paljudest teistest pealinna folkloristidest. Suvel pidas ta Tartus 14. rahvajutu-uurijate maailmakongressil ettekande “Wie unsere Familie nach Estland geraten ist”.

Lõpuks andkem sõna Pille Kipparile endale:

Niisugune see rahvaluule ongi: avastamine ja leidmine ja loomine ja kaasalöömine. Folkloristi töösse kuulub seda kõike, aga peale selle veel andmisrõõmu: kui sul on õnnestunud ikka uutele ja uutele inimestele näidata rahvaluule ilu, juhtida neid laulma, jutustama, oma kõnet ja väljendeid jälgima; kui sul on õnnestunud tänapäeva ruttavaid inimesi ahvatleda mineviku väärtustele tagasi vaatama, siis oled neid juhatanud avastamisrõõmu, kaasategemise rõõmu juurde (Pioneer 2, 1973, lk 33).

Rein Saukas

Väitekirjaregilaalustereotüüpiast Kodavere näitel

Liina Saarlo. Eesti rahvalaulude stereotüüpiast: Teooria, meetod ja tähendus. Dissertationes Folkloristicae Universitatis Tartuensis 5. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2005. 258 lk.

Olulised asjad, kõige olulisemad asjad... Tihti tundub, et nende kohta ei saa me iial selgust, isegi mitte selguse illusiooni, kui vähegi ausamalt ja tõsisemalt oma vastavaid ponnistusi vaadata. Olen ise alates sellest ajast alates, kui regilaulu ilu ja võlu avastasin, seega tudengipõlvest peale, vaevanud ennast küsimusega, kuidas regivärss on tehtud. See küsimus, see sisemine ärevus regivärssist mõtlemisel pole vaibunud tänini, kuigi loobusin ise juba aastakümnete eest lootusestki selle kohta selgusele jõuda. Sain aru, et minu võimetest nii keeruka probleemi lahendamiseks lihtsalt ei piisa.

Siis tuli arvutite aeg, mis tähendas ka uute võimaluste aega. Ühtlasi tuli uue uurijapõlvkonna aeg. Liina Saarlo oli üks neist, kellest sai mu kolleeg kümnekond aastat tagasi, kui ta ülikooliõpingud olid veel poole peal. Ta huvid olid selleks ajaks juba võtnud kindla suuna regilaulule. Esimene tööülesanne, mis ta Eesti Kirjandusmuuseumis sai, oli sisestada arvutisse Kodavere kihelkonna regilaulud eesmärgiga need *Vana Kandle* köitena välja anda. Täna pole see veel valminud, küll aga sisestaja bakalaureuse-, magistri- ja nüüdseks ka doktoritöö. Värske doktori enda sõnul kasvasid uurimused välja püüdest viia laulude tüpologiseerimine – üks väljaande koostamise raskemaid etappe – ometi kord objektiivsemale alusele.

Liina Saarlo kaitses doktoritööd, mille juhendajaks oli Tiiu Jaago ja oponendiks Madis Arukask, suviselt soojal 24. mail 2005. Töö kuulub nn artikliväitekirjade liiki. Kuuele artiklile, millest viis on varem ilmunud ja üks alles ootab ilmumist, eelneb sissejuhatus, mis peale stereotüüpia mõiste teoreetiliste lähtekohtade ja selle seniste käsitluste tutvustamist heidab pilgu ka järgnevatel artiklitele sisule. Olulise sissejuhatusena moodustab "kaartide avamine" – autori selgitused selle kohta, kuidas ta muutis reaalsed laulutekstid arvutile arusaadavaks, st kuidas ühtlustas murdekeelt, viis kokku erinevates muutevormides sõnatüved jne. Eessõnale järgneb ingliskeelne kokkuvõte. Sissejuhatus ja selle ingliskeelse kokkuvõtte vahel antakse eelmaitse saamiseks rida näiteid – väljavõtteid tabelitest, mis on paljuski aluseks väitekirja põhiosa moodustavatele artiklitele. Need on õige informatiivsed ja mõtteid tekitavad. Kas pole siis juba sagedasemate sõnatüvede loend informatiivne? (Kuigi kümme kõige sagedasemat sõna on seda kõige vähem, sest paratamatult kerkiavad esile abiverbid ja asesõnad.)

Tasub meelde tuletada, et viimastel aastakümnetel on eesti rahvalaulu uurimises stereotüüpseteks nimetatud värsse, värsirühmi või värsiosi, mis korduvad (peaaegu) muutumatult erinevas ümbruses ja erinevates lauludes. Samade üksuste kohta on eesti folkloristikas kasutatud ka terminit vormel ja muid nimetusi.

Üks tõsisemaid varasemaid uurimusi vormelite vallas, millele dissertant mõnigi kord tunnustavalt viitab, on Udo Kolgi ulatuslik ja tööpoolest tuumakas artikkel, mis ilmunud juba 1962. aastal. Kui mõelda, et 40 aasta pärast sai doktorant sellest tuge, siis teeb meele paratamatult nukraks tõsiasi, et lugupeetud õpetajal endal jäid teaduskraadid saamata.

Materjaliks, mida artiklites on erinevaist aspektidest vaadeldud, on Kodavere regilaulud, kuid siiski mitte terve korpus, vaid ainult Jakob Hurda kogus leiduvad laulud. Seda, miks nii on tehtud, on hästi põhjendatud: kuigi Kodavere regilaul jõudis ära oodata koguni 20. sajandil kasutusele tulnud helisalvestusseadmed, on selge, et viimaste laulikute repertuaar oli juba võrratult kitsam ja juhuslikum, neil polnud enam võimalust seda korrigeerida teiste laulikute järgi, nad olid jäetud iseenese mälu ja poeetilise võimekuse hooleks. Seega pole nende laulud J. Hurda kogus leiduvatega võrreldavad.

Igatahes on arvuti avanud võimaluse suurte andmemassiivide läbitöötamiseks, ja kui näiteks ka teiste kihelkondade materjali puhul kasutada samu makrosid, annaks võrdlus huvitavaid tulemusi. Etteruttavalt ütlen, et mõnevõrra on L. Saarlo võrdlemisega juba tegelnudki. Esiimesena väitekirjas paiknev artikkel "Kodavere regilaulude vormelid" käsitleb vormeleid kui stereotüüpia avaldumist värsitasandil. Nende

Liina Saarlot ajendas stereotüüpiat uurima püüe viia regilaulude tüpologiseerimine objektivsetele alustele. Aivar Õepa foto.

seast vaadeldakse eraldi leksikaalseid ja struktuurivorme, mille seas on veel omakorda eristatud alaliike. Huvitavaid mõtteid on autoril vormeli määratlemise ja piiritlemise jms kohta, näiteks mis puutub regivärsivormelite esinemist või mitteesinemist lühivormides ja selle kohta, kuidas esmapilgul täiesti tavaline sõnapaar võib omandada vormeli väärtuse.

Järgmise artikli pealkiri "Vormelite kvantiteet ja kvaliteet" annab teada, millise komplitseeritud probleemiga seal tegeldakse. Liina Saarlo tõdeb, et arvuti üksipäini seda ei lahenda. Arvuti suudab küll kiiresti suure värsimassi läbi sõeluda ja eraldada näiteks alliteratiivsed sõnapaarid, aga tulemusele peab siiski inimene silma peale viskama ja otsustama, mis tegelikult on vormel (stereotüüpne sõnapaar) ja mis mitte. Muide, sellega tuleb paratamatult mängu ka teatud subjektiivsuse moment, jääb vaidlemisvõimalus. Aga pind, millel arvamused kokku võivad põrgata, on samas kindel.

Kolmandas artiklis tegeldakse üksiksõnast astme võrra kõrgemate ühikute, nimelt sõnapaaridega, ja täpsemalt niisugustega, mis pole algriimi- ega parallelismisuhtes. Võrdluseks Kodavere regilaulule on kasutatud muid rahvaluule- ja keelekorpusi. Taas on tegemist teadmist avardava tööga. Mõningaid küsimusi tekkis küll seoses terminikasutusega. *Potentsiaalne sõnapaar* põhjustab minu meelet segadust. Autor on sellega tähistanud reaalselt esindatud sõnapaare, mille liikmed ei asetse aga värsis kõrvuti. Sõnapaar aga (muidugi, kui seda mõistet mitte liiga mehaaniliselt võtta) on sõnapaar, paiknegu selle liikmed värsis kõrvuti või mitte. Ja veel – *Venna sõjalugu* pole korduslaul (vt lk 192) selle struktuuritüübi kirjeldaja Oskar Kallase mõttes, vaid ainult korduvate episoodidega laul.

Neljas artikkel, mis kannab pealkirja "Korduvad kordused", on pühendatud nähtusele, mis tundub ehk esialgu pelgalt kvantitatiivsena, samas kui näiteks epiteedi leidmine näib endastmõistetavalt valikut eeldavat ja ühtlasi omandab valitud variant, enamasti alliteratsioonisuhtes põhisisõnaga, kohe ka semantiliselt mingi lisaväärtuse. Kordus aga on kordus – justkui primitiivne kunstivõte –, ja ometi ei saa selle mõju eitada vist seegi, kes pole suutnud avastada regilaulu poeetilist väärtust. Korduse kasutamise häid näiteid võib tuua eesti luulest, kas või Juhan Liivi ja Paul-Eerik Rummot nimetades. Näiliselt väga lihtne, enam-vähem automaatne on ka selle võtte tuvastamine arvuti abil. Tulemused paljudes tabelites on jälle midagi hoopis muud kui näiteks jutt koos selle juurde otsitud näidetega Eduard Laugaste õpikus ja tema loengutes enne õpiku ilmumist, mille najal kõik praegused kesk- ja vanemaealised folkloristid on üles kasvatatud.

Seda head potentsiaali, nimelt võrreldavust, mida paari eelmise artikli käsitluses olen nimetanud, on Liina Saarlo ka ise realiseerima

asunud. Artikli “Lisandusi ja kõrvutusi. Kodavere ja Jõhvi-Iisaku regilaulude leksikaalsest stereotüüpiast” pealkiri avab üsna ühemõtteliselt selle sisu. Autor vaatleb konkreetseid sõnaühendeid ühes ja teises korpuses ja tõdeb kokkuvõttes, et Kodavere materjalis sagedased sõnaühendid on seda ka Jõhvi-Iisaku omas. Mõned erinevused on seletatavad erinevustega murrakute tavakeeles. Samas on hoopis märgatavamad erinevused rahvalaulu ja teiste folklooriliikide (vanasõnad, ütlu- sed) vahel.

Viimasena väitekirja kuuluva artikli “Rahvaluule, stereotüüpia, ideoloogia” olemust aitab ehk paremini mõista selle Tiiu Jaago koostatud ja toimetatud kogumiku alapealkiri, kus ta on esmaselt avaldatud (*Pärimus ja tõlgendus. Artikleid folkloristika ja etnoloogia teooria, meetodite ja uurimispraktika alalt*).

Ütelgem, et see ei võta väärtuslikult töölt tükki küljest, kuid midagi juurde ka ei anna. Tundub, et siin on Liina Saarlo lausa hulljulgelt asunud lahendama üle jõe käivaid küsimusi. Miks ta väidab nii kindlalt eesti ja vene folkloristika paralleelset arengut? Minu meelest, vähemalt mis puutub regilaulu uurimisse, on täiesti loomulikel põhjustel ikka täheldatav paralleelsus Soomega – ja ajaloolistel põhjustel on nemad ees olnud. Iseasi on muidugi, et nõukogude aeg soosis vene autoritega arvestamist, aga see jäi pinnapealseks. Vene autorite kõrval haaratakse artiklis vaatlusele alla ka teisi, ja kuna kirjutis pole kuigi pikk, siis jääb see peaaegu paratamatult hõredaks. Selliste küsimuste puhul nagu autorsus jne olnuks mõttekam tugineda empiirilisele materjalile. Autoriteedidki kirjutavad asju, mida ei pea igal juhul pimesi uskuma. Näiteks Lauri Honko postuleeritud I faas kuulub – kogu respekti juures ta hiilgava elutöö vastu – siiski pigem teoreetiliste konstruktsioonide valda. Vägisi toob see meelde arutelud religiooni tekkimisest – ja lõpuks naljandi sellest, mida tegi jumal enne maailma loomist.

Samuti põhjustas “raskerelv” Michel Foucault’e viitamine kaitsmisel protestisõnavõtu.

Aga tühja niisugustest asjadest. Eks ole õigustatudki kriitikas ühtlasi tunnustust: see näitab, et arvuteid kasutav autor pole ise masinaks muutunud, vaid võib elusolendina eksida – ja loomulikult ka juurde õppida. Pealegi, nagu juba öeldud, ei suuda viimane artikkel, kus ilmselt liigjulgelt üritatud rinda pista rahvaluule keskseimate küsimustega, väitekirja põhiosa väärtust kuidagi vähendada. See, kuidas rahvalaul tehtud on, sai tubli tüki selgemaks.

Kristi Salve

“Pilk minevikku”: kuidas uurida perepärimust?

Pauliina Latvala. *Katse menneisyyteen: Folkloristinen tutkimus suvun muistitiedosta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1024. Helsingi: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2005.

Pauliina Latvala on soome perepärimuse uurimisega tegelenud 1997. aastast, mil Soome Kirjanduse Seltsi rahvaluule arhiiv ja Suomen Kotiseutu-liitto ning Kalevalaisten Naisten Liitto kuulutasid Soome iseseisvuse 80. aastapäeva puhul ajavahemikuks 1. märtsist 31. augustini välja perepärimuse kogumise võistluse. Sellele üleskutsule vastas 720 oma pere-loo jutustajat, suuremas osas naised, suuremas osas sündinud ajavahe-mikus 1920–1940. Kogu nimeks sai *Suvun suuri kertomus* (Suguvõsa suur jutustus). Materjali hulk ulatus peaaegu 40 000 leheküljeni, kusjuures need saadetised on vägagi mitmekesise ülesehitusega, alustades tõesti kogumisvõistluseks kirjutatud looga, lõpetades omaaegsete päevikute, kirjade, ajalehelõigete, fotode ja muude salvestuste lisamisega oma jutustusse, lõpetades paari videofilmigagi.

Et selles materjalis süsteemi luua ja aidata välja selgitada võist-lustulemusi, võetigi Pauliina Latvala rahvaluulearhiivi kolmeks kuuks tööle. Üks tema ülesandeid oli refereerida kõiki arhiivi saadetud lugu-sid. Sellised lühikokkuvõtted kuuluvad iga jutustuse avaleheandmete juur-

Foto 1. Pauliina Latvala 2005. aasta juulis Tartus Rahvusvahelise Rahvajutu-uurijate Seltsi kongressi päevil jutuhoos kolleegiga. Rein Laiveriku foto.

de. Samuti koostas ta tekstikogumiku *Suvun suuri kertomus. Muistitietoa itsenäisen Suomen vaiheista*, mis ilmus 2001. aastal Soome Kirjanduse Seltsi toimetiste sarja *Kansanelämän kuvauksia* 53. andena.

Selline tekstivalimike avaldamine võistlustöödena arhiivi laekunud lugudest (täpsemalt neist terviktekstidest valitud episoodidest, mis rühmitatakse temaatiliselt) on traditsiooniline, nagu eelmainitud kokkuvõtete koostamine ja nende lisamine iga loo juurde kuuluvale avalehele. Neil avalehtedel on kõige olulisemad faktid jutustaja ja loo kohta, sh ka märkused teksti kasutusõiguste kohta. Ühtlasi tegi Pauliina Latvala aga märkmeid materjalidest endale, piiritledes mõeldavaid uurimisalasid.

Väitekirja kirjutamise perioodi kuuluvad muu hulgas ka kaks artiklit, mis on ilmunud eesti keeles: 1999. aastal Mäetaguste 11. numbris on avaldatud artikkel "Soomlase elu kujutamine pärimuslikus ajaloos". Selles antakse ülevaade ajaloosündmustest ja -perioodidest, mis selle kogu lugude esile tulevad, aga ka neist, millised ajaloolised sündmused hoopis varju jäävad (sõjalapsed, Lapi sõda). Teine artikkel "Kirjutaja ja kujuteldava vastuvõtja hääled arhiivi võistlustekstides" ilmus 2001. aastal kogumikus *Pärimuslik ajalugu*. Need kaks teemat – ajaloosündmuste kujutamine perelugudes ja pereajalooalaste arhiivitekstide eripära – ongi Paulinna Latvala doktoritöö teljeks.

Kuidas Pauliina Latvala piirab oma uurimisala ja vaadet nii ulatuslikus materjalis? Tema töö aluseks on 448 lugu 720st. Ta valib vaid need saadetised, mis on kirjutatud just kõnesoleva võistluse üleskutse ajal. Selline valik on põhjendatud tema uurimistöe ühe keskse küsimusega: kuidas see kogumis-olukord konkreetselt kujundab arhiivi laekunud lugusid (alustades võistluse pühendamisest Soome riikliku iseseisvuse aastapäevale lõpetades 1990. aastate lõpu jutustajate ettekujutusega sellest, mida arhiiv neilt ootab).

Ühtlasi selgitab Pauliina Latvala oma väitekirja nii mineviku- kui ka pereuurimise kontekstis. Tema eesmärk ei olnud mitte niivõrd uurida unustamise ja mäletamise vahekordi või pere sotsiaalseid taustu, kuivõrd keskenduda kirjutajate mineviku tõlgendusviisidele ja sellele, mida nad arvasid minevikust aastal 1997. Nii on see arhiiviallikakeskne uurimus, kuid mitte tekstide liigitamise, vaid kirjutaja ja arhiivi suhtluse kontekstis.

Siit tulevad esile ka eetilised küsimused: kas kasutada näitetekstides ja viitamisel jutustajate ja loo tegelaste nimesid või mitte, mil määral peaksid kõik need kirjutajad, kelle lugusid uurija on kasutanud, lugema käsikirja ja ütleva oma hinnangu enne uurimuse ilmumist. Nendele küsimustele muidugi ei saa üheselt vastata, kuid töös tuleb rakendada kindlaid põhimõtteid. Pauliina Latvala on suhelnud nende lugude kirjutajatega juba tekstivalimikku koostades.

Juhul, kui väitekirjas on analüüsitud lugu tervikuna või üksikasjalikumalt, said lugude autorid väitekirja ilmumise eel posti teel uurijalt kirjaliku lepinguteksti, mille nad allkirjastatult autorile tagasi saatsid. Kuid üldiselt ei avalda P. Latvala viidetes siiski elulookirjutajate nime-

Foto 2. Pauliina Latvala (ees vasakul) koos Kaarina Koski, Ene Kõresaare ja Tiiu Jaago ning Risti kodu-uurijatega 2003. aasta aprillis Läänemaal Piirsalu kiriku ees. Sirje Selarti foto.

sid. Eetika teema on Soomes aktiivses arutluses ja kerkis esile ka väitekirja kaitsmisel. Oma valikut nimesid mitte avaldada põhjendas P. Latvala sellega, et tekstivalimikus on kirjutajate nimed olemas, sest need on nende tekstid. Väitekirjas on need tekstinäited ja muud viited tekstidele siiski eelkõige seotud uurija tõlgendustega.

Pauliina Latvala doktoritöö, mille ta kaitses Helsingi ülikoolis 10. juunil 2005 (oponendid professorid Seppo Knuuttila ja Annikki Kaivola-Bregenhøj) jaotub kolmeks osaks: esmalt terminoloogia ja töövõtete seotud teemad, teiseks rohkem erialalugejale sobiv arhiivitekstianalüüs ja kolmandaks laiemale lugejaskonnale sobiv teemaülevaade. Töö teoreetilise põhja moodustab arusaam nii pärimusliku ajaloo, arhiiviteksti kui ka minevikukäsituse konstruktsioonilisest olemusest: nii tekstid kui ka käsitlused luuakse teatud kultuuriliste normide ja oskuste abil.

Teine peatükk "Suguvõsa loo kirjutamine" on metoodiliselt huvitava lähendusega: valitakse välja mõned lood, mida analüüsitakse kui erinevaid kirjutamisviise. Minevikuvaated koondavad endasse ajaloolisi ja peresündmusi, pereliikmete suhteid, füüsilist ümbrust, sh looduskeskkonda, sotsiaalsete suhete ringi ja arvamuste maailma. Kuidas neid tegelikkuse nähtusi oma loos peegeldatakse, sellest lähtuvalt jaotatakse minevikuvaated ideaalseteks, marginaalseteks ja mitmetahulisteks kirjeldusviisideks.

Idealvaadet kui kirjeldusviisi iseloomustab pärimusliku maaühiskonna ihalus ja nostalgia. Omaaegne külaelu ääremaal näib kuuluvat ainult

minevikku, on salapärane ja idülliline. Mõneti on sellise kirjeldusviisi tagant äratuntavad soome ilukirjandusest pärit stereotüüpsed kujundid.

Marginaalvaadet esindavad peamiselt nooremad ja keskealised kirjutajad, kes tunnetavad oma lugu kui osa pereloost, kuid mitte samastades seda üldise perelooga, vaid mõneti vastandades oma osa üldisele. Selles mõttes on tegemist suguvõsa “väikese”, mitte “suure” looga. Nende kirjutajate käsitus ei ole pere enam tabu, püüeldakse reaalsemate (mitte ideaalsete) suhete selgitamise poole, kuigi oma lapsepõlve ja vanemate abielu kirjeldades ollakse pigem idüllilisel lainel.

Mitmetahuline vaade võimaldab analüüsida pereajalugu üldisemas kultuurilises kontekstis. Ühed ja samad lood võivad sisaldada muidugi suundumusi erinevate kirjeldusviiside poole, selline liigitus aga annab uurijale ühe pidepunkti, kuidas erinevaid tekste analüüsida.

Järgmise etapina kirjeldab Pauliina Latvala iga esitatud kirjeldamisviisi all näite, mis omakorda jaotatakse süžeetasandiks (teemaraam, peategelased, jutusündmuste aeg ja ruum), nn mõjutuste tasandiks (kirjutaja sotsiaalne taust, sellest tulenevad kogemused, positsioon; lugejale avatud kirjutaja vastuolulised mõtted, arvamused jms tema elu erinevatel etappidel); tekstuaalne tasand (teksti ülesehitus, sündmuste ja kirjelduste esituse järg, teksti stiil, mineviku kujutamise (grammatiline) aeg, kirjutaja või teiste “hää” – jutustaja vaatepunkt, sõnavalik jne.

Kui arhiivi saadetud tekstid on oma struktuurilt väga erinevad, siis uurija ülesanne oli leida üles see tasand, mis neid tekste ühendab. Pauliina Latvala lähtus esmalt üldisest mineviku kirjeldamise viisist, seejärel analüüsis ta erineva kirjeldamisviisiga tekste samadelt alustelt (arvestades loo sündmuste tasandit, jutustaja rolli erijooni ja keelelisi väljendusvõtteid) ning jõudis kokkuvõtva küsimuseni: mis iseloomustab suguvõsa ajaloo kirjutamise viise 1990. aastate Soomes? Mõned olulisemad aspektid on:

- 1) suguvõsa ajaloo kirjutamisel tuginetakse nii suulistele jutustustele kui ka väga erinevatele kirjalikele tekstidele (päevikud, kirjad, postkaardid), aga ka fotod jms. (Oma kogemustest võin esile tuua, et kõnesolevas kogus ilmneb üks selge erijoon eesti suguvõsalugudega võrreldes: neljandast põlvest varasem suguvõsalugu esitatakse juba geneaoloogiliste tabelite ja suguvõsa skeemidena, mille aluseks on ajaloodokumendid ja mitte jutustatud lood, nagu võib veel kohata eesti suguvõsa ajalugudes, näiteks lood Eesti Rahva Muuseumi kogus “Kodu ja pere” või ka mõnedes elulugudes kogus “Eesti elulood”.);
- 2) suguvõsalugude kui kirjalike jutustuste tekstilised “eeskujud“ on kas elulookirjutused või ka mälestused, väga harva antakse loole žanriniimetust (üks nimetas oma lugu *puhenvuoro* ‘sõnavõtt’, üks *sukutarina* ‘suguvõsamuistend’);
- 3) lood on reeglina proosatekstid, vaid üks vastus oli esitatud luulevormis (ka eesti lugude hulgas leidub luulevormis tekste harva; seevastu “Ees-

ti elulugude” kogu umbes 20 venekeelse eluloo hulgas on kaks luulejutustust).

Selline astmeline ja samas süstemaatiline lähenemine lisab Pauliina Latvala uurimusele meetodilist korrastatust ja muudab käsitluse huvitavaks (või kasulikuks) neilegi, kes otseselt perelugudega ei tegele.

Peatükk soome ajaloosündmuste kajastamisest pere loos toob ühelt poolt esile olulisi sündmusi (1860. aastate näljaaeg, 1918. aasta kodusõda, Talve- ja Jätkusõda), kuid teiselt poolt võrdleb nende sündmuste kirjutusviisi kooliõpikutest loetava jm ajalootekstidega. Erinevalt muudest ajalooteemalistest tekstidest tuleb pereloos esile naiste roll ja naiste vaade. Märkatav on ka see, et neis lugudes esindub marginaalsete ühiskonnaliikmete kogemus (või: kas ka naine ikka kuulub sinna?). Samas aga ei tule esile erinevate ajalookäsituste vastandlikkus. See on erinev Eestist, kus nõukogude aja lõpuks väljakujunenud ametlik-avaliku ja privaatsel (pere) ajaloo vastandlikkus kandus edasi ka 1990. aastatesse, mil dialoog erinevate (ehk vastandlike) ajalookäsituste vahel jätkus. Ja jätkub praegugi, kui mõelda kas või Teise maailmasõja lõpu jm sellega seotud sündmuste aastapäevade tähistamiseks. Selles mõttes näitab soome perepärirumise uurimine, et Soome ühiskonnas toimus demokraatlikum ajalookäsitus kui Eestis.

Paralleelselt ajaloosündmuste piirjoontele tulevad jutustustes esile muutused pere kui sotsiaalse rühma käitumises ja pere tähenduses. 20. sajandi alguse pere ja kodu näikse olevat nõudnud nn avatud uste poliitikat, mis ilmneb kodu avatuses mitte ainult sugulastele, vaid ka teenijatele ja sulastele, sõja ajal ka evakueerunutele. Teise teemana tollest ajast tuleb esile laste surevus. Sajandi teisel poolel muutub kodu ja pere suletumaks, seevastu ollakse avatumad anonüümsele avalikkusele.

Üks huvitav aegade, kogemuste ja tunnete ühitamise viis, mida soome jutustajad silmahakkavalt kasutavad, on enda kujuteldav asetamine oma vanemate rolli teatud omaaegsetes olukordades või ka tänapäeva noorte asetamine kirjutaja enda varasematesse raskustesse. Selle kaudu püütakse ühelt poolt mõista oma vanemaid, teiselt poolt soovatakse, et tänapäeva noored mõistaksid neid. Selline võtte, kus loo tegelane pannakse teise tegelase rolli, või keegi teine asetatakse kirjutaja kunagisse rolli, suurendab tavalise kogemusloo (või nn sündmuse ehk olukorra tunnustaja loo) empaatilise astet. Kuid teatud juhtudel vastanduvad selles ka ajastud: argieluliselt raske minevik võrreldes stabiilse ja kindlustatud tänapäeva.

Pauliina Latvala töö esimesed paar lehte kannavad pealkirja “Tänu sõnad”. See lõpeb kuueaastase poja sõnadega: “Ema, ära ole nüüd uurija, ole ema!” P. Latvala märgib, et selles lauses on ühendatud nii tema töö uurimisala kui ka uurimisprotsess.

Tiiu Jaago

Taive Särg kaitses doktoritöö regivärsi teksti ja viisi seostest

Taive Särg. Eesti keele prosoodia ning teksti ja viisi seosed regilaulus. Dissertationes Folkloristicae Universitatis Tartuensis 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2005. 264 lk, ill, noot.

Taive Särje doktoritöö käsitleb teemaderingi, mis huvitab paljusid eesti rahvalaulu uurijaid, kuid mida pole varem nii süstemaatiliselt, mitmekülgelt ja eri meetodeid kasutades vaadeldud. Eesti keele prosoodia ja regivärsi ehituse seotus regiviisi ehitusega on iseenesest juba ammu tead-

Foto 1. Taive Särg – nüüdsest etnomusikoloogist filoloogiadoktor. 2005. Jaan Klõšeiko foto.

vustatud nähtus, samas on vähe teada nendest konkreetsetest mehhanismidest, mille kaudu saavutati teksti ja viisi loomulik ühendus regilaulus.

Selle probleemi uurimine eeldab uurija pädevust vähemalt kahes teadusvaldkonnas – folkloristikas ja etnomusikoloogias. Taive Särg, hariduselt folklorist, üritab rakendada oma väitekirjas ka muusikaanalüütilist lähenemist, mis suurendab tema töö väärtust juba sellepärast, et nimetatud lähenemine ei ole olnud eesti rahvalaulu uuringutes seni piisavalt esindatud. Väitekirjas on tähtsal kohal ka ajalooline lähenemine, mis on igati kohane uurimuses, mille objektiks on nn ajalooline pärimusmuusika, st aktiivsest kasutusest kadunud laulutraditsioon. Püüeldes teadusliku täpsuse poole, kasutab T. Särg mõne küsimuse lahendamisel ka muusika akustilise analüüsi meetodeid, mis lisab uurimusele veel neljanda meetodilise mõõte. Erinevad lähenemisviisid täiendavad üksteist õnnestunult, luues uurimisobjektist justnagu “ruumilise pildi”.

Tõstan esile Taive Särje püüdluse täpsuse ja selguse poole nii uurimismeetodite valikul kui ka uurimiskäigu kirjeldamisel ning tulemuste ja järelduste esitamisel. Ta üritab kujundada oma tööd võimalikult lugejasõbralikuks, jagades seda väiksemateks selgete pealkirjadega osadeks, formuleerides töö igas osas püstitatud eesmärgid ja nende saavutamise teid, täpselt kirjeldades analüütilisi protseduure, üldistades analüüsitulemusi tabelites ja selgesti sõnastades järeldusi. Väitekirja sissejuhatavas osas (1. peatükis) defineeritakse kõik töö seisukohalt olulised terminid ja mõisted, töö lisades on esitatud piisavalt materjali autori väidete paikapidavuse kontrollimiseks.

Väitekirja põhiosa moodustavad kolm peatükki (2., 3. ja 4.) kujutavad endast kolme eraldi uurimust, mida ühendab eesti keele prosoodia ja regivärsi ehitusega seotud problemaatika.

Teises peatükis vaatab dissertant eesti keele prosoodia ja regivärsimõõdu varasemat uurimislugu, keskendudes 17.–19. sajandile. Tolleaegsete uurijate tähelepanekud teeb regilaulu uurimise seisukohalt väärtuslikuks asjaolu, et sel ajal oli regilaul veel aktiivselt elav traditsioon.

Kolmas peatükk käsitleb nn skansiooniprobleemi, millel on eesti regilaulu uurimises eriline tähtsus, kuid kõrvalseisjale võib see esmapilgul tunduda marginaalse teemana (eriti kui meenutada, et suure teadusliku diskussiooni ajendiks oli mitte just eriti teaduslik küsimus, kas regilauluteksti lugemisel peaks esile tooma meetrilised rõhud või sõnarõhud). Siiski ei ole siin tegemist pelgalt ajaloolise kaasusega, vaid tõesti uurimist vääriva küsimusega, mis aitab paremini aru saada nii traditsioonikandjate mõtlemisviisist kui ka regilaulu tajumisest mittetraditsioonikandjatest kuulajate poolt.

Taive Särg otsib vastust mitmele skansiooniga seotud küsimusele, millest põhiline on, millised lauldud murtud ridade kõlaomadused tekitavad kuulajates skansioonitunnetust. Füüsilise ja tajukatse tulemuste võrdlus näitas, et skandeerimise tekkimise eelduseks on regivärsi meetrilisi

rõhke toetav viisiehitus, kuid otsustavaks teguriks skandeerimise tuvastamisel on dünaamilise rõhu lisamine viisirõhule. See tulemus on ootuspärane, sest oletatavasti otsisidki tajukatsetes osalenud isikud dünaamilist rõhutamist, sest see on kõige tavalisem arusaam rõhutamisest.

Neljanda peatüki põhiliseks küsimuseks on regiviisi sobitamine erineva ehitusega värsiridadega. Viisi põhikuju, mis arvestab peamiselt nn harilike ridade värsiehitusega, võrreldakse viisi teiste variantidega, mida kasutatakse murtud ja pikkade ridade puhul. Kõigepealt tõestab Taive Särg, et kaheksast suurema silbiarvuga ridade kujunemine pikkadeks ridadeks (st kaheksast suurema positsiooniarvuga ridadeks) sõltub värsirea enda ehitusest (nt kolmesilbiliste sõnade arvust ja pikkade silpide asukohast). Seejärel vaatleb ta nn probleemsete ridade laulmist kahes viisitüübis ja leiab nende ridade käsitlemises rahvalaulikute poolt nii ühis- kui ka erijooni. Need erinevused ajendavad otsima kolmesilbilistele sõnadele vastavate viisikäikude kasutamise sõltuvust, esiteks, viisikäigu kujust ja, teiseks, meloodiliste rõhkude väärtusest. Mõlemal juhul on leitud seaduspärasused, mis seletavad viisikäikude sobivust kolmesilbiliste sõnade prosoodiliste omadustega, kusjuures eristatakse pika ja lühikese esisilbiga kolmesilbiliste sõnadega sobivaid meloodiakäike.

T. Särg ilmutab märkimisväärselt leidlikkust erinevate statistiliste analüütiliste protseduuride kasutamises, üritades saavutada nende abil objektiivseid uurimistulemusi. Imponeeriv on Taive Särje konkreetne mõtlemine, püüdlus uurida probleeme sügavuti ja ausus järeldustes – kui mõni püstitatud küsimus jääb vastuseta, siis seda ka tunnistatakse. Võib öelda, et tegemist on tõsise ja ausa uurimisega.

Žanna Pärtlas

Vahevaateid vabaõhumuuseumile

Merike Lang. *Museoloogiline kommunikatsioon. Vabaõhumuuseumi koht ja ülesanded kaasaegses ühiskonnas*. Tallinn: Tallinna Ülikooli kultuuriteaduskond 2005.

Eesti museoloogiaalane diskursus rikastus käesoleval kevadel uurimuse võrra, mille otseseks käsitlusobjektiks on küll Eesti Vabaõhumuuseum, kuid mille arutluskäikudest on kasulikku kõrva taha panna ka identiteedi, rahvusluse, kultuuritarbimise jt teemade uurijatel. Seda vaatamata asjaolule, et Merike Langi sõnul on tema magistritöö vaid vaheetapp teel järgmise teaduskraadi poole. M. Lang on töötanud Eesti Vabaõhumuuseumis peaaegu veerand sajandit, sh palju aastaid selle juhina, seetõttu on käesolev uurimus ka ülevaade tema enda tööst ja tähelepanekutest.

Foto 1. Merike Lang käsitles magistritöös Eesti Vabaõhumuuseumi, mille tegemistega ta ise direktorina hästi kursis on.

Esimesed vabaõhumuuseumid loodi Euroopas üle saja aasta tagasi. Nüüdseks on neil kindel koht teiste muuseumide hulgas. Kaheldamatult on vabaõhumuuseumidel oma spetsiifika, mida valgustab ka käesolev magistritöö. Paljude teiste muuseumiliikidega võrreldes on vabaõhumuuseumi üheks eripäraks see, et muuseumi külastaja ei vaatle ekspositsiooni kõrvalt, vaid et tal on võimalus minna n-ö pildi sisse. Samuti ei saa vabaõhumuuseumi käsitleda üksnes ekspositsiooni moodustava metoodiliselt mõtestatud kolikambrina – paljudele on vabaõhumuuseum paik, kus veeta turvalises ümbruses puhkepäev, st ekspositsioon ei ole väärtus omaette. Selles mõttes võiks vabaõhumuuseumit võrrelda ka näiteks loomaaiaga.

Muuseumide teema on Läänes korralikult läbi uuritud, meil astutakse selles vallas aga esimesi samme. Merike Langi sõnul on tema magistritöö (lk 9) *katse teha teoreetiline üldistus vabaõhumuuseumist kui omäolisest ajaloo tõlgendajast ja vahendajast* [---]. Teisal sõnastab ta töö eesmärgina ka analüüsida vabaõhumuuseumi kultuuripoliitilist rolli ja ülesandeid tänapäeva Eestis. Veel ühe eesmärgina sõnastab M. Lang *teoreetilise museoloogilise käsitluse, mis näitab paralleelide tõmbamise võimalusi eri teooriate ja konkreetse praktika vahel* (lk 14).

Juba sissejuhatuses pühendatakse lugeja diskussiooni museoloogilise kommunikatsiooni olemusest – Roland Barthes'i ja Eileen Hooper-Green-

hilli nägemuste erinevused muuseumist kui meediumist puudutavad autentsuse ja ideoloogia vahekorda. Ka käesolevas magistritöös tullakse nimetatud probleemistiku juurde mitmes seoses uuesti tagasi. M. Lang leiab, et muuseum on kultuuriline toode ja ühiskondlik tellimus – selle väite põhjendamiseks antakse töös ülevaade vabaõhumuuseumide, sh Eesti Vabaõhumuuseumi ajaloost. Kirjutatakse Euroopa esimestest vabaõhumuuseumidest ja nende eelkäijatest – baroki- ja renessansiaegsetest aedadest, kuriositeetide kambritest. Näidatakse, et teiseks vabaõhumuuseumide lähtekohaks on olnud regressioonigatsus 19. sajandi Euroopa industrialiseerivas ühiskonnas. Need kaks – eksootikahalus ühelt ja minevikuihalus teiselt poolt – on tegelikult ju aidanud kujundada etnoloogiateadust tervikuna: esimesest hakkas paarsada aastat tagasi võrsuma kultuuriantropoloogia, teisest euroopa etnoloogia.

Järk-järgult pühendatakse lugeja vabaõhumuuseumi ees seisvatesse ülesannetesse. Vabaõhumuuseumis nähakse töötavat meediumi, vahendit, mille abil edastada sõnum mingist väärtusest või väärtustest. Sisse tuuakse identiteedi mõiste: *EVMi* [Eesti Vabaõhumuuseumi] *missiooniks on Eestimaa elanike ajaloolise identiteedi kujundamine ja hoidmine* [...] (lk 39). Identiteet seotakse siin maaeluga seotud pärandiga – ilmne viide Jaan Tõnissoni ideoloogilisele loosungile eestlastest kui maarahvast, talupoegadest – idee, millel ilmselt on sümbolne väärtus ka tänapäeval. Eestipärasest märgilises keskkonnas on ju maa, mets ja ka meri sümboliväärtusega ja identiteeti loovad. Võib siis arvata, et vabaõhumuuseum, mis esitleb ju maaelu ja paikneb metsas mere kaldal, on teadlikult seadnud oma töö sisuliseks eesmärgiks eestlaste identiteedi nende märgiste (eestlased kui maarahvas, metsarahvas ja mererahvas) rõhutamise globaliseerivas maailmas.

Võime ka küsida, kas rehielamu aitab identiteeti hoida, ja veel enam – kujundada. Ilmselt ikkagi aitab – kui mõtleme sellele, kui palju meil on üldse selgelt teadvustatud positiivseid etnilisi märgiseid. Rehielamu tuleb küll kindlasti nende hulka arvata. Pierre Bourdieu sümbolse kapitali mõiste alla mahuks Eesti Vabaõhumuuseumis eksponeeritu kindlasti.

Ühelt poolt on vabaõhumuuseumi puhul tegemist püsiekspositsiooniga (*kunagi loodud väljapanek on püsivaimast püsivaim* (lk 13, 40)), terviklikkust taotleva ja sõnumit (püsiväärtusi?) kandva mosaiigiga, teiselt poolt näevad aga vabaõhumuuseumi töö korraldajad vajadust reageerida kiirelt areneva ühiskonna sama ruttu muutuvatele vajadustele. Kuidas siis käituda? Kuidas sõnastada sõnum ja kuidas viia see külastajani? Muuseumi külastajaga kommuniqueerudes tuleb arvestada sedagi, et muuseumi edastatud sõnum jõuab külastajani tema kultuurilise referentsraamistiku kaudu. See tähendab, et külastaja ei tarvitse näha seda, mida talle näidatakse, vaid seda, mida võimaldavad näha tema prillid. Töös tsiteeritakse Juri Lotmanit, kes käsitleb muuseumisaali kui semiootilist ruumi (lk 26), ning leitakse, et vabaõhumuuseum on enda poolt peegeldatava reaalse ühiskonnasfääri suhtes tunduvalt äratuntavam se-

miosfäär. Sellega tuleb ilmselt nõustuda, kuid isegi vabaõhumuuseumi ekspositsioon jääb mudelina ikkagi vaid edastatava valdkonna puudulikuks refleksiooniks, märgisüsteemiks, mille tõepärasuses võiks kahelda.

Juri Lotman on mujal öelnud, et dialoog algab ruumist, milles tekib dialoogisoodumus. Ja soodumusest võib välja kasvada dialoogi keel. Isegi vabaõhumuuseum, mis erinevalt paljudest teist tüüpi muuseumidest saab kasutada suurt territooriumi, ei paiguta üldjuhul talukomplekse autentseesse miljöösse. Hoonete interjäär võib olla õiges mõõtkavas, taluõuede paigutus võib olla oma loomulikes mõõtmetes, kuid külateed, põllud, vahe- maad järgmiste taludeni, *sitalepikud* – neid ei saa muuseum esitada territoriaalse ressursi piiratuse tõttu, mis paratamatult mõjutab sõnumit, mille muuseum külastajale edastab. See tingib, et muidu erinevate traditsiooniliste asustustüüpidega maades on vabaõhumuuseumide suhteliselt sarnased montaažiprintsiibid, millest lähtuvad “külaplaneeringud”. Nii võib inimesel, kes on külastanud erinevate maade vabaõhumuuseumi, jääda mulje, et Eestis, Venemaal, Ungaris vms elati vanasti suhteliselt sarnas- tes külades. Füüsilised piirid muunduvad kergesti semiootilisteks.

Merike Lang leiab täiesti põhjendatult, et näiteks rehielamu puhul *ei pruugi selle tegelikud tähendused üldse kaasaegse inimese teadvusse jõuda, sest tänapäeva kogemusest pole sellele enam vastet leida* (lk 37). Muuseumi- külastaja võib teada, et rehielamus elati, kuid ometi on tal raske seosta- da seda mõistega kodu. Probleemiks on seegi, et muuseumieksponaat ei ole oma loomulikus kontekstis – seda ei kasutata elamuna. Selles puudu- vad lõhnad (inimeste ja loomade spetsiifilised lõhnad, toidu, mustuse, suitsu lõhn) ja helid (ei ole kuulda kangaspuude lõginat ega laudast leh- made ammumist). Teksti poolt vahendatava tunnetuse autentsus sõltub kõikide asjasse puutuvate tekstiosade olemasolust ja autentsusest. Usu- tavasti on selliste tekstiosade väljaselgitamine ning töösse rakendamine vabaõhumuuseumi üks praktilistest ülesannetest. M. Lang leiab, et tege- likkuses hakkab vabaõhumuuseum aja jooksul kaotama oma erilist kom- munikatsioonivõimet. Väga suurt rolli hakkab mängima müra, mis on seotud väliste ühiskondlike protsessidega ja konkreetsete vastuvõtjate eelistustega (lk 39).

Töös rõhutatakse mitmes seoses vabaõhumuuseumi ja ta külastajate kommunikatsiooni spetsiifilisust. Vabaõhumuuseumi puhul eeldatakse, et ta on väga kergesti külastajale mõistetav. Originaalse interjööri pare- ma tunnetamise huvides hoidutakse ruumide täispikkimisest tekstide- ga, eksponeeritav materjal on igapäeva elu puudutav ja loogiline jne (lk 32). Töös esitatakse mitmeid mudeleid, mis selgitavad muuseumi ja ühiskon- na kommunikatsiooni (Cameroni baaskommunikatsiooni mudel, Mounini mudel), alustades ühesuunalistest ja lõpetades komplekssematega, mil- les vastuvõtja on aktiivne dialoogipartner. Muuseumi edastatud sõnum saab tähenduse alles pärast külastaja osalust tõlgenduses.

Tööle oleks kasuks tulnud professionaalsete külastajauuringute läbi- viimine Eesti Vabaõhumuuseumis. Praegu toetutakse mõningatele uurin-

gutele (Saar-Polli kultuuritarbimise uuring 2003, Loone Otsa uuring 1998 jne), kuid need pole spetsiifiliselt muuseumikesksed ega anna vastuseid paljudele selle töö jaoks olulistele küsimustele. Kuigi Saar-Polli küsitlusest selgub, et sagedasemad muuseumikülastajad on 15–19-aastased, seab Merike Lang selle väite kahtluse alla, sest *see rühm on küll kõige raskemini muuseumisse saadav ja üldises külastuspildis ei torka nende olemasolu üheski muuseumis silma* (lk 34). Väide toetub üldmuljele. Ilmselt olnuks võimalik seda väidet küsitluse läbiviimise korral kas kinnitada või ümber lükata. Samuti kahtlen, kas Eesti Vabaõhumuuseumi sihtrühmade nimetamisel on *igapäevakülastajate [---] passiivne jälgimine* (lk 35) piisavalt tõhus meetod. Või kui peatükis 2.3 (lk 45 jj) üritatakse välja selgitada, mis tüüpi kultuuritarbijad võiksid olla vabaõhumuuseumi aktiivseimad külastajad ning pakutakse välja, et nn valgekraed, siis on seegi vaid hüpotees, mis vajab kontrollimist.

Seoses väärtuste relativistumisega tänapäeva ühiskonnas on kandes-pind identiteedi kujunemiseks õhenemas. Seetõttu on väga sümpaatne tööst lugeda: *Vabaõhumuuseum omab teatud väärtusi ning ajaloolist informatsiooni kandvaid museaale ja teadmisi, mis võivad ühiskonnale rääkida ja õpetada midagi, mida ühiskond ei oska iseeneslikult käsitleda, kuid mis kuuluvad identiteedi hulka* (lk 41). Et inimene teeb oma valikud ise ja vabatahtlikult, saab siin toetuda partneri motivatsioonile vabaõhumuuseumiga dialoogi pidada.

Kuivõrd Merike Lang juhib Eesti Vabaõhumuuseumi, on loogiline, et uurimuses sõnastatakse ka muuseumi ees seisvaid konkreetseid ülesandeid – nii neid, mis seotud külastajatega, kui ka neid, mis puudutavad muuseumi ekspositsiooni edasiarendamist, näiteks nõukogude aega kajastava ekspositsiooni loomist. Sellega tuleb muuseum tänapäevale lähemale. Kui M. Lang kirjutab muuseumi ja külastaja vahelist dialoogi kergendavate faktorite all nostalgias, siis tähendab see ju isiklikku suhet millegi isikliku ja möödunuga. Vanad rehielamud tänapäeval vaevalt kelleski nostalgias tekitavad, pigem on see konstrueeritud etnilisele sümbolikalale suunatud minevikuihalus. Kuid nõukogude ajas on elanud Eesti Vabariigi kodanike enamus ja suhe tollase eluoluga on isiklik.

Töö lõpuosas käsitletakse ainelise ja vaimse kultuuri interpretatsiooni vabaõhumuuseumis. Esitatakse põhjalikku informatsiooni konkreetsete Eesti Vabaõhumuuseumis eksponeeritavate üksikteemade (talude) kohta. Nimekiri veenab, et teemade ring on lai. Selles peatükis tullakse tagasi varem juba esitatud probleemide juurde ning analüüsitakse konkreetsete näidete varal muuseumi ja külastaja kommunikatsioonivõimalusi. Näiteid tuuakse erinevate maade vabaõhumuuseumide kogemustest: külastaja osalus, laste- ja muusikaprogrammid, rollimängud jne. Paralleelselt näidatakse, mida sellest on rakendatud Eesti Vabaõhumuuseumis.

Hoopis probleemsem on vaimse kultuuri interpreteerimine ja vahendamine: eset või hoonet ju pole, mida katsuda või vaadata. Ka on täna-

seks katkenud side traditsioonilise vaimukultuuri ja igapäevaelu vahel. Täna elab folkloor oma “teist elu”, temast on saanud toode või koguni kaup. Ja kui kaup on müümiseks, tuleb küsida, kes on ostja. Folkloori esitusel vabaõhumuuseumis puudub selle esialgne kontekst, vastuvõtja ei ole osaleja, vaid passiivne publik, kes hindab vaid esituse kunstilist taset. M. Lang peab vabaõhumuuseumis folkloori esitamise parimaks vormiks rollimänge, ühist riituste täitmist. Tutvustatakse muuseumis viimastel aastatel teostatud vastavaid programme, milles ekspositsiooni elustatakse teatraalsete pildikestena ning mis pakuvad toitu kõikidele meeltele.

Kui töö kokkuvõttes kirjutatakse, et muuseum on väärtusi loov ja kinnistav asutus, tuleb sellega nõustuda – seda on Merike Lang piisava veenvusega näidanud, kuid ühtlasi jätnud inspireerivalt mitmedki ideed lõpu ni avamata.

Aivar Jürgenson

Kus on mõistatused?

Piret Voolaid. Eesti mõistatuste perifeerne aines: Elektroonilised andmebaasid internetis. Magistritöö Tartu Ülikool 2005. 212 lk; ill.

2005. aasta juunis kaitses Tartu Ülikooli kirjanduse ja rahvaluule osakonna nõukogu ees oma magistritöö Piret Voolaid. Töö teemaks eesti mõistatuste perifeerne aines ja nendega seotud andmebaasid internetis. Kõnealuseid andmebaase oli hetkel viis, kolm neist lõpetatud ja kaks tegemisel: *Eesti piltmõistatused* (<http://www.folklore.ee/Reebus>), *Eesti (liit)sonamängud* (<http://www.folklore.ee/Sonamang>), *Eesti keerdküsimused* (<http://www.folklore.ee/Keerkys>), *Eesti lühendmõistatused* (<http://www.folklore.ee/Lyhendid>), *Eesti valemimõistatused* (<http://www.folklore.ee/Valemid>). Neist esimesest neist on olemas ka ingliskeelne versioon.

Olemasolevatele lisaks esitati veel nelja andmebaasi koostamise kava, mis tähendaks üle 35 000 arhiiviteksti süstematiseeritud esitust kõnealustes andmebaasides. Töö andmebaasidega, sealjuures nii tehniline kui ka teaduslik-loominguline, on Piret Voolaiu enda töö ja juba sellisenaigi väitekirja mahtu ületav. Kuid ei olegi päris selge, mil määral on need andmebaasid just väitekirjaks endaks või mil määral selle aluseks. Põhjus on ilmselge – töö andmebaasidega on andnud uurijale laiapõhjalise allikatundmise, mis omakorda tekitab uusi küsimusi: kus neid lühivorme (mida eesti folkloristikas nende arhiivitausta tõttu käsitletakse “mõistatuste perifeerse ainesena”) väljaspool arhiivi võib kohata, mil määral mõjutavad avalikud elektroonilised andmebaasid omakorda nende tekstide levikut, kuidas mõista arhiivitekstide arhiivieelse elu tähendusi, mil-

liseid erinevate ajastute tähendusi üldse võib neile mõistatuste alaliikidele leida? Just nendele küsimustele hakkab Piret Voolaid oma väitekirjas viitama ja ka vastuseid otsima. Muidugi keskendub töö eelkõige arhiivipraktikast tulenevatele vajadustele ja võimalustele, kuidas seda ainet üldse määratleda ja liigendada. Nii ei keskenduta kõnesolevate mõistatusliikide teiste eluetappide süvaanalüüsile. Kuid väitekirja teevadki põnevaks just need põiked mõistatuste erinevatesse eluetappidesse, millele liigikeskne käsitlus loob mõistatuste arhiivieluetappi esindava telje.

Perifeeria ja tsentri käsituse alus on pärimuse muutumine rahvaluule aktiivse kogumisperioodi jooksul, seega viimasel 120–130 aastal. (Lühivormide kogumise eripära teiste rahvaluuleliikidega võrreldes seisneb nimelt selles, et koos eesti kirjakeele kujundamisega 17. sajandist alates fikseeriti just praegu folkloristikas lühivormidena käsitletavaid tekste. Laulude ja juttude puhul on nii varaseid tekste väga vähe.) Mõistepaar *perifeeria* ja *tsenter* peegeldab arhiivikonteksti: tsentrisse kuuluvad nn pärimõistatused (Piret Voolaid kasutab ka mõistet *tavalised mõistatused*), mida on suurusjärgus 130 000 ehk 75% kogu mõistatuste hulgast, ja perifeeriasse 25% tekstidest, kuigi väljaspool arhiivi, pärimuse esituskontekstis on perifeerne aines eeldatavasti ülekaalus.

Pärimõistatused on pigem või suuresti ka lasteraamatutest või õpikute kaasabil omandatavad. Aga selle temaatikaga otseselt kõnesolevas töös ei tegelda, sest huvi hakkab kalduma perifeerse aines hulka kuuluvate tekstide tähenduste poole, mis omakorda kutsub esile küsimuse mõistatuste funktsioonidest, millega seostub küsimus sellest, milline mõistatuse kui žanri arengujoon kumab läbi arhiivitekstidest, arvestades nende kogumise aega ja hulka ühel või teisel ajal (1. peatükk “Mõistatuse funktsiooni muutumisega seotud aspekte”). Siit jõuab autor küsimuseni, miks need tekstid muutuvad.

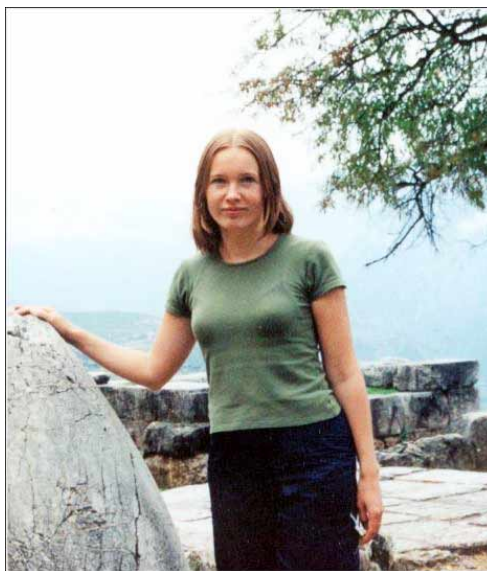

Foto 1. Piret Voolaiul on lisaks mõistatuste perifeeria teemalisele magistr tööle valminud ka mitu mõistatuste andmebaasi. Kalle Voolaidi foto.

P. Voolaiu käsitles on siin esil on temaatiline aspekt: need objektid ise, mida tuleb küsimuses antud peitepildi abil ära mõistatada, on noortele mõistatajatele tundmatuks muutunud. Teemaatilise aspekti kõrvale või taha astub ka mõistatuste funktsiooni muutumine. Siit tekib vajadus visandada ka teist laadi liigitusvõtteid, antud juhul funktsioonipõhised, kuid peagi jõuab P. Voolaid veelgi huvitavama lähtekoha – vormi – juurde: vormi immanentne tunnetus võimaldab luua käigu pealt üha uusi mõistatuse esemetest, mida parasjagu nähakse. Siit omakorda tuleb esile mõistatuste kui žanri struktuuri ja loomise võtete teema. Nii jääb lugejal lõpuks üle ikkagi Piret Voolaiuga nõustuda, et suurte tekstihulkade süstematiseerimiseks sobib näiteks teema ja vormi sidususest lähtuv liigitus, mille juurde väitleja ikka ja jälle ka pärast ekslemisi, põnevaid küsimusi ja vihjeid mõistatuste erinevate elude kohta tagasi jõuab.

Aga et need ekslemised ja vihjed on olemas, näitab Piret Voolaiu avatust oma ülesande suhtes: eesmärk ei ole kinniste uste taga arhiivimaterjali korraldada, vaid püüd mõista neid tekste Lauri Honko käsituse järgi pärimuse erinevate elude tasandil (pärimuse loomulikus kontekstis, arhiivikontekstis, sealt taas käibeles läinud tekstidena; erinevates funktsioonides – meelelahutuslik-ajaviitelise, pedagoogilises, suhtluspiire ületavas kontekstis jne). See temaatika tuleb kõne alla 3. alapeatükis (“Eesti mõistatuste funktsiooni muutumine ajas”), aga veel kord esiplaanilisena 4. peatükis (“M[õistatuste] P[erifeeria] žanripiire ja suhteid”), milles historiograafiline, arhiivikontekstiline ja referatiivne aspekt on tugevam kui eespool. Ühtlasi võib selles peatükis enam tutvuda tekstide leviku tänapäevaste aspektidega ja väitleja enda tekstiaanalüüsiga.

Tulen siiski korraks tagasi 1. peatüki juurde, kus lisaks eelöeldule käsitletakse tekstide (nii käsikirjaliste kui ka trükis avaldatute) historiograafiat, kusjuures sedagi ülevaadet rütmistab liigikeskne vaade. Esimalt esitatakse teave selle kohta, mil määral ja kuidas on seni perifeerset ainet mõistatuste alaliikidena tajutud, ja teiseks antakse ülevaade arhiivi laekunud mõistatustekstide juures olevatest teadetest-kommentaaridest, mis omakorda aitab lähemale jõuda nende tekstide omaaegsetele tähendustele ja kasutusseostele.

Väitekirja 2. peatükis “Eesti mõistatuste perifeerne arhiivina” antakse taas kord ülevaade mõistatuste perifeeriast ja tsentrist, ent tänu hästi selgelt vormistatult joonistele võib seda ülevaadet pidada väga õnnestunuks. Alapeatükkidena kirjeldatakse perifeeriat mõistatuste alaliikide kaupa (arvestades osalt ka alaliikide tekstide hulka): keerdküsimused, mille seesmise liigituse aluseks on kas tegelased, geograafia, eluperiood, sotsiaal-poliitilised hoiakud, abstraktsed nähtused, liitsõnamängud, lühendmõistatused, piltmõistatused, nn teised mõistatuste perifeeria alaliigid tähemängudest arvutusülesanneteni.

Väitekirja 3. peatükis “Perifeerne arhiiviaines ja elektroonilised andmebaasid *anno* 2005” tutvustatakse ka andmebaaside koostamise põhimõtteid, alustades materjali süstematiseerimisest ja sisestamisest ja lõpetades programmi koostamise võtetega. Arutletakse selle üle, milline peaks olema toimiv andmebaas (arvestades sihtrühma vajadusi, tagasiandmise võimalusi jms). Esitatakse mõistatuste žanrispetsiifika, mis on aluseks otsingumootori töös: selleks on mõistatuste dialoogilisus (küsimuse ja vastuse olemasolu), mistõttu otsida saab neid tekste kas küsimuse või vastuse järgi.

Probleeme tekib siiski. Näiteks kui otsija orienteerub tõenäoliselt siisuüksuste järgi (piltmõistatuse puhul nt *karu* vms tegelane), siis keerdküsimused liigituvad andmebaasis vormitunnuste järgi (*Milline?, Mis?...*), milles tavakasutaja tavaliselt ei orienteeru. Esile tuleb muidki probleeme: näiteks tekstide lahutamine nende loomulikust esitusolukordadest nii, et tekstid jäävad taustaandmeteta. See tekitab teaduslike kommentaaride vajaduse.

4. peatükk “M[õistatuste] P[erifeeria] žanripiire ja -suhteid” toob esile tekstide omavaheliste seoste teema kõrval ka rahvaluule ja muude kultuuriilmingute seose just nende käsitletavate mõistatuste näite kaudu. Teksti mingi äratuntava osa liikumine üle vormi- ja kasutusseoste piiride, mis loob üha uusi ja uusi nähtusi, on keeruline ja intrigeeriv uurimisteema. Üks võimalus on tõesti mõista ja kirjeldada neid tekstiliikumisi mehaaniliste seostenähtena (piiride ületamisena). See toimib eriti juhul, kui pärimusmaastik (või kultuurimaastik tervikuna) on üheselt määratletav ja “püsib” taustana “paigal”. Piret Voolaid on valinud aga tee, kus ta kirjeldab tekstide liikumist liikuval taustal (muutuvas kultuurimiljöö). See toob taas esile küsimuse pärimustekstide mitmest eluetapist (Lauri Honko teoreetilisele käsitlusele viidates). Alapeatükk mitut põlve tuntud loost, kus mees peab viima üle vee hundi, kitse ja kapsapea, ühendab aga taas folkloorsete tekstiliikide seoste teema arvutimaailmaga.

Piret Voolaid näikse olevat oma tööd alustanud arhiivitekstide liigitusest, toetudes olemasolevale teoreetilisele ja metoodilisele pagasile. Selle töö käigus tekkinud küsimused on viinud teda ekslema küll mõistatuste tähenduste, tõlgenduste ja funktsioonide maailma, küll (kultuuri)tekstide omavaheliste seoste maailma. Nende ekslemiste kaudu on ta tagasi jõudnud arhiivitöö spetsiifika juurde, kuid nüüd juba kuidagi teadlikuma ja enesekindlamana. Näib, et mõistmaks rahvaluule olemasolu üht etappi (arhiivielu), oli vaja põigata sellesama tekstiliigi teistesse eluetappidesse. See omakorda andis võimaluse asetada oma suhteliselt selgepiiriline töö andmebaasidega laiemasse kultuuripilti.

Tiiu Jaago

Rahvajutu-uurijate maailmakongressil tõdeti internetikeskkonna atraktiivsust

Rahvusvahelise Rahvajutu-uurijate Seltsi 14. maailmakongress *Rahvajutu teooriad ja kaasaegsed praktikad* 26.–31. juulini 2005 Tartus. Korraldajad Eesti Kirjandusmuuseum ja Tartu Ülikool koostöös Tallinna Ülikooli, Eesti Folkloori Instituudi ja Akadeemilise Rahvaluule Seltsiga.

Rahvusvahelise Rahvajutu-uurijate Seltsi (*International Society for Folk Narrative Research* = ISFNR) 14. kongress (2005) tõi Tartusse üle kolme-saja folkloristi, eeskätt rahvajuttude uurijaid tänastest tipptegijaist kraadiõppuriteni arutlema ja tulemusi esitlema kongressi üldteema *Rahvajutu teooriad ja kaasaegsed praktikad* raames. Seltsil on hea tava teha koostööd naabererialadega, mistõttu on igal kongressil oma tulemusi esitlemas ka neid, kes igapäevaelus folkloristid ei ole, kuid keda paelub vastav ainek. Seegi kord astusid (rahva)jutu-uurijatena üles muude humanitaarerialade esindajad, mis mõistetavalt avardas teematikat ja esitles erinevaid lähenemisviisid. Siiski ei olnud lähenemisviisid nii haralised, et juulikuises Tartus oleks kerkinud küsimusi üksteisemõistmise võimatusest. Viimased suursuunemised on osutanud näiteks suulise ajaloo ja sellega seotud narratiivide osatähtsuse kasvule folkloristidegi jaoks.

Kongressihommikud algasid ülikooli aulas plenaarettekannetega. Dan Ben-Amos, Carl Lindahl, Charles L. Briggs, Arvo Krikmann, Satu Apo jt plenaarettekandjad esindasid paiguti diametraalselt erinevaid lähenemisviise alates juba sissetöötatud ja esineja enda töödes korduvalt kokku võetud seisukohtade esitlemisest (selline oli nt Ch. Briggsi virtuoosne ettekanne) kuni avangardistlike suundumuste analüüsini (A. Krikmann). Plenaarettekannetega on igal huvilisel võimalik tutvuda kongressi veebilehel avatud videosalvestuste vahendusel (<http://www.folklore.ee/isfnr>), mistõttu neil pikemalt ei peatu. Nimetamisi vaid, et kahjuks osutus Tartu Ülikooli kauni aula akustika sobivamaks klassikalise muusika kontserdi jaoks ega toetanud ettekandjaid, häirides ajuti diskussioonigi. See seik ehk oligi kõigiti õnnestunud kongressi musta nimekirja eesotsas.

Arvukad sektsioonid võimaldasid koonduda klassikaliste liikide uurijail, usundist või ajaloost huvitatuil, lühivormide või uuemate folkloori vormide austajail. Teen ülevaates lühikese sissevaate kongressi sektsiooni "Andmebaasid ja arvutivahendatud kommunikatsioon". Sektsiooni ettekanded jagunesid internetikeskkonda iseloomustavaiks ja nendeks, mis tutvustasid andmebaaside vahendusel tehtud uurimusi. Rahvapärases juturepertuaaris, jutustamise ajas, ruumis ja funktsioonis on linnastumise ja industriaalkeskonna mõjul toimunud pöördumatud muutused. Uue keskkonnaga edukalt sobitunud juttude kõrval on arvukalt hääbujaid. Samas on folkloristid legaliseerinud uusi liike ja jutustamise vald-

kondi. Donald Haase (Detroit, USA) hinnangul on näiteks viimase kolme aastakümne jooksul mõjutanud oluliselt muinasjuttude esitamisviisi, kuid ka avaldatud tekstide sisu ja nende raamistust muutused muinasjuttude uurimise paradigmas, kirjandusteaduses tervikuna ja tehnoloogias ehk siis elektroonilises meedias ja internetis. Just viimast pidas esineja suulise kommunikatsiooni tõsiseks konkurendiks traditsioonilise pärimuse edasiandmise ja levitamise alal. Alahinnata ei saa aga ka muinasjutu-uurimise liberaliseerumist ja rahvajutte puudutavate stipendiumide populaarsust, mis osutab vajadusele seesuguste narratiivide järele.

Eestlaste digiteerimise, andmebaaside ja veebiuurimise taset ja tulemusi arvestades oli eraldi sektsiooni avamine Tartu kongressil seaduspärane. Uusi humanitaarandmebaase avatakse enam-vähem igal kuul. Suurem osa neist on mitmesugused lingvistilised andmebaasid, kuid ka folklooriandmebaase on kasutada üha enam. Võime eeldada, et andmebaasidega seotud tehnilised ja õiguslikud probleemid, mille hulka julgen liigitada metaandmetesse puutuva ja autoriõiguse küsimused, lahendatakse suurte kontsernide ja keskuste poolt nagoonii ja reguleeritakse peagi seadustega. Missugused on aga folkloristide andmebaaside erijooned, mida me neist loodame ja mida tegelikult saame? Kas andmebaas ja digiteerimine on pelgalt tööriistad, mis ei seostu sügavama teoreetilise taustaga; moesõnad, nagu on seda olid omal ajal morfoloogia, struktuur ja strukturalism, või on tegemist nailonsukkade ja Winchesteri (või vintšesteri) tüüpi uuendusega, küsis sektsiooni peakõneleja Vilmos Voigt (Budapest, Ungari). Kas vintpüss on sobiv võrdlus teadustöö vajadustest sündinud andmebaaside kohta, on iseküsimus, kuid nende tõhususes veensid valdavalt omaloodud andmebaasidest kõnelevad ettekanded küll.

Mitmete folklooriandmebaaside loomise üheks missiooniks on olnud pärimuse kättesaadavaks tegemine. Islandi muistenditest oli seni üks-

Foto 1. Rahvusvahelise Jutu-uurijate Seltsi 14. maailmakongressi avaettekande pidas Islandi folklorist Terry Gunnell. Rein Laiveriku foto.

nes kolm protsenti kättesaadav islandi keele mitteoskajaile. Et puudus ka spetsiaalne muistendikartoteek, tuli huvilistel aines kokku otsida Reykjaviki Arnamagne Instituudi erinevatest käsikirjalistest kogudest ja lindistustelt. Terry Gunnell (Reykjavik, Island) tutvustas üliõpilaste abiga loodud hiiglaslikku Sagnagrunnur'it (<http://www.hi.is/~terry/database/sagnagrunnur.htm>) ja võimalusi selle edasiseks integreerimiseks teiste omasugustega, samuti võimalikke liiteid geoinfosüsteemiga.

Eesti suuremaid jutuandmebaase esindas sel aastal avatud Rehepapp (<http://www.folklore.ee/rehepapp>), mille ülesehituspõhimõtteid ja töötamist tutvustas Liisa Vesik (Tartu) lendvapärимuse näitel.

Teksti ja jooniste ehk visuaalse külje samaaegset esitlemist vajavaid rahvaluuleliike on arvukalt. Seesuguse ühendamiste eeliseid ja keerukusi demonstreeris soome tänapäevaste salmialbumite näitel Blanka Henriksson (Turu, Soome). Salmialbumite visuaalne kujundus on ajastutundlik ja kõneleb ühiskonna seisundist ja mentaliteetidest palju sügavamalt kui noorte armsast kommunikatsioonivormist eeldada oskaks.

Belgia muistendite andmebaasi (www.volksverhalenbank.be), millest kõneles Katrien van Effelterre (Leuven, Belgia), saab kasutaja lisada jutte ja avaldada arvamust. Möödunud aastal alustati helilindistuste digiteerimisega, mis muutuvad osaliselt veebis kuulatavaiks. Kogu tööd on rahastanud Volkswageni kontsern.

Andmebaas uurimistöös asendamatu abilisena kerkis esile Piret Voolai, Anneli Barani ja Risto Järve esinemistes. ATU 1576 ehk tuttava

Foto 2. Ameerika folklorist Charles L. Briggs oli üks plenaaristungite virtuossemaid ettekandjaid. Alar Madissoni foto.

Foto 3. Kas andmebaas ja digiteerimine on pelgalt tööriistad, mis ei seostu sügavama teoreetilise taustaga, küsis Ungari folklorist Vilmos Voigt. Andres Kuperjanovi foto.

muinasjututüübi *Hunt, kits ja kapsapea* metamorfoosidest mõistatusteks, intelligentustestiks ja arvutimängudeks kõneles P. Voolaid (Tartu) oma piltmõistatuste andmebaasi (<http://www.folklore.ee/Droodles>) kasutades. Viimane on avatud nii eesti kui ka inglise keeles ja on sellisena väheseid eesti folkloori materjale, mida ka rahvusvaheline uurijaskond saab hõlpsasti kasutada. P. Voolaiu ettekande versiooni saab lugeda ajakirja *Mäetagused* 28. numbrist (<http://www.folklore.ee/tagused/nr28/voolaid.pdf>).

Muinasjutuandmebaasi looja R. Järv (Tartu) filtreeris oma andmekogust välja vanasõnad, osutades võimalustele, mis avanevad ühe liigi tekstidest teiste, lühemate liikide leidmisel. Sel kombel on hõlbus jälgida vanasõnade paiknemist pikema jutu struktuuris, nende kasutamist erinevates jutuliikides ja erinevate esitajate poolt. Fraseologismide andmebaasi (<http://www.folklore.ee/justkui>) põhjal analüüsis A. Baran (Tartu), kui lühikesed saavad olla ütlused, et säiliks nende tähendus. Esineja peatus fraseologismide kohustuslikel ja vabadel elementidel eeskätt semantikast lähtudes.

Andmebaasidel põhinesid ka mitmed teistes sektsioonides esitatud ettekanded. Nimetan Juri Berezkini (Peterburg, Venemaa) müüdianalüü-

si, milles ta ühendas võrdlevalt läänemeresoome motiivid Euraasia ja Ameerika ainesega. Seda võimaldas originaalne omaloodud 35 000 teksti sisaldav andmebaas. Liisi Laineste (Tartu) huumoriteoreetilise käsitluse taga on enam kui 30 000 tekstist koosnev internetinaljade korpus ja digiteeritud varasemad trükised.

Ettekannetele järgnenud diskussioonid olid elavad, puudutasid nii sisulisi küsimusi, metaandmete esitamist, õiguslikke küsimusi, paralleeltõlgete vajadust kui ka muud aktuaalset. Eesti folkloristid on harjunud viimistlema täiuseni koha- ja esitajaandmeid, sageli annab folkloristi tunnustus jutustajale kohalikus kogukonnas staatuse ja tunnustuse.

Arvutipõhine kommunikatsioon on olemuselt laiahaardeline, kongressil käsitletu oli seotud ka väga üldiste teemadega nagu *on-line*-religiooni ja *on-line*-jutustamisega. Violetta Krawczyk-Wasilewska (Łódź, Poola) vaatlus 11. septembri rünnaku lugude ja tsunamijuttude seoseid globaalsete hirmudega (terrorism, ökoloogiline katastroof, üksindus) veebi ja veebikommentaari põhjal.

Delfi naistefoorumis avaldatud naiste sünnitusjuttude tüüpülesehitust ja neid ajendavaid psühholoogilisi vajadusi analüüsis Reeli Reinaus (Tartu). Hingerännakute, taassünni ja surmaga seotud teemadering veebis ja ajakirjanduses (Marju Torp-Kõivupuu, Tallinn) osutab, et selline pärimus on elav ja säilitanud sidemed vanema kihistusega.

Sektsioon päädis kokkuvõtva *workshop*iga teemal, kuidas toimib arvutipõhine kommunikatsioon ja millised on selle tulevikuperspektiivid. Eestkõnelejateks Maria Jelenevskaja juhitud foorumil olid Rolf W. Brednich (Göttingen, Saksamaa; tuntumaid linnamuistendite uurijaid, muinasjutuentsüklopeedia juhtfiguur, ajakirja *Fabula* peatoimetaja), tuntud veebiuurija Larissa Fialkova (Haifa, Iisrael) ja geopeituse asjatundja Mare Kalda (Tartu).

Veebihuumori võimalused ja temaatika on aina laienenud, põliselt meestele omistatud liigi mitmete arenduste kohta võib oletada, et need on hoopis naiste loodud naljad. Ülevaade endisest Nõukogude Liidust emigreerunute rikkast veebipärimusest, selle erijoontest ja sotsiaalsest taustast viis tõdemuseni, et külluslik ainekogus vajab jätkuvalt uurijate tähelepanu. Rahvusvaheliselt levinud geopeitusemängu suhtes oli enamik kuulajaist tõelised geomugud (asjassepühendamatud), kes lasid end heal meelel harida. Ettekanded naerutasid ja panid mõtlema, puhkenud arutelu ulatus seinast seinale. Uurimisainese ja lähenemismeetodite rohkuses nagu ka perspektiivikuses ei ole kahtlust. Nii lõppeski sektsiooni töö rahvusvahelise algatusrühma loomisega, et tagada foorum aruteludeks, kogemuste ja informatsiooni vahetamiseks ning uurimise edendamiseks. Ühtaegu osutas see aga ka asjaolule, et eestikeelsed andmebaasid on väga vajalikud, vajavad aga senisest rohkem tutvustamist ja tõlkeid ka mõnda suuremasse keelde.

Bibliograafiaseminaril oli tähelepanu keskmes märksõnastik

Rahvusvahelise Rahvajutu-uurijate Seltsi 14. maailmakongressiga seotud rahvusvaheline bibliograafiaseminar *Bibliograafia töötuba 27.–28. juulil 2005 Tartus Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogus*.

Rahvusvahelisel bibliograafiaseminaril *Bibliograafia töötuba (Bibliography Workshop)* osalejad olid peamiselt need, kes on seotud Rahvusvahelise Etnoloogia ja Folkloori Seltsi (SIEF) bibliograafia töörühma tööde ja tegemistega ning Internationale Volkskundliche Bibliographie (IVB) märksõnastiku kasutusele võetava saksa- ja ingliskeelse etnoloogilise terminoloogia väljatöötamisega. IVB töörühm on koos käinud 1990. aastast ja Tartus peetav seminar oli juba kaheksas (1990 – Lilienthal bei Bremen (Saksamaa), 1991 – Neusiedl am See (Austria), 1992 – Rheinfelden (Šveits), 1993 – Reinhausen bei Göttingen (Saksamaa), 1994 – Petronell-Carnuntum/Kittsee (Austria), 1996 – Amsterdam (Holland), 1998 – Trešt (Tšehhima).

Karin Maria Rooleid (Tallinn) tutvustas ettekandes “Etnoloogilised märksõnad ja kategooriapiirid inglise ja saksa keeles” neid sõnavaliku küsimusi, millega ta oma senises bibliograafiatöös on kokku puutunud. Ta juhtis tähelepanu hulgale sünonüümsetele terminitele, mida eri maade etnoloogid, folkloristid, antropoloogid ja kultuuriloolased kasutavad, kuid mis IVB internetiversioonis peaksid olema ühtlustatud. Raske on muidugi valida, milline lähedaste terminite seast võtta märksõnastiku põhisõnaks (nt ingl *folk ~ ethnic ~ popular ~ traditional culture*, *association ~ society*, *cultural anthropology ~ social anthropology*, *urban ~ town ~ city*; sks keeles: *Verein ~ Gesellschaft*, *Kulturanthropologie ~ Sozialanthropologie*, *Betrieb ~ Unternehmen*, *Fleischer ~ Metzger*, *Tischler ~ Schreiner*, *Töpfer ~ Hafner*).

Klaus-Peter Busche (Bremen) tutvustas programmi Bismas ja näitas selle kasutusvõimalusi IVB 1986.–1998. aasta materjali peal. Ühtlasi juhtis ta tähelepanu nendele probleemidele, mis kaasnevad IVB kasutuselevõtuga internetis.

Meri Kuula-Bruun (Helsingi) tutvustas soomlaste kakskeelset etnoloogilist sõnastikku “Rahvakultuuri tesaurus” (1994) ja rääkis lahti selle sõnavaliku rakendamisega seotud probleeme. Mattias Brundell (Stockholm/Gävle) tutvustas rootsi etnoloogilise bibliograafia “Svensk etnologisk bibliografi (SEB)” kohta tehtud statistilist uuringut ja rääkis selle bibliograafia asendist Rootsi humanitaarteaduses.

Poola etnoloogilise bibliograafia koostajad Bronisława Kopeczyńska-Jaworska, Inga Kuzma ja Małgorzata Wilbik (Łódź) ei saanud ise seekord Tartusse sõita, kuid nad saatsid seminarile ettekande, milles nad juhti-

sid tähelepanu sellele, et etnoloogiline ja antropoloogiline uurimistemaatika on 1980.–1990. aastail teineteisele lähenenud ning see on kaasa toonud terminoloogilisi kattumisi.

Ernst J. Huber (Basel) rääkis oma ettekandes “Etnoloogia ja folkloor Šveitsi bibliograafiates” sellest, et Šveitsis võetakse etnoloogiline materjal arvele teiste erialade, nagu ajaloo-, kunsti-, muinsuskaitse-, linna- jm bibliograafiates, mis toob kaasa selle, et eri bibliograafiate koostajad mõistavad etnoloogilise ja folkloristliku valdkonna (*Volkskunde*) piire erinevalt ning paigutavad vastava materjali erinevatesse rubriikidesse. Terminoloogilised probleemid on tingitud Šveitsi mitmekeelsusest – saksa-, prantsuse-, itaalia- ja retoromaanikeelsed märksõnad tuleb IVB märksõnastiku jaoks ühtlustada ja saksa keelde tõlkida. Terminoloogiline problemaatika ei lahene iseenesest, vaid vajab erialainimeste heatahtlikku, asjalikku ja mitmekordset kaasamõtlemist, seetõttu otsustati samamaga jätkata IVB töörühma 9. seminaril, mis korraldatakse 2006. aasta sügisel Helsingis.

Karin Maria Rooleid

X fennougristika kongress Marimaal

15.–20. augustini peeti Marimaal X fennougristika kongress. Kümnes kongress – seega oli ju tegemist iga viie aasta tagant toimuva fennougristide tähtsaima foorumi ümmarguse tähtpäevaga! Nii oligi imeks panna, et Joškar-Ola kongressi avamisel M. Šketani (selle pseudonüümi taga peitub kodanik Jakov Maiorov (1898–1937), mari kirjanik ja näitleja) nimelises teatris oli valitud esimeseks ettekandeks ülevaade kõigist toimunud kongressidest, mille pidas ungarlane Péter Domokos (Budapest) – erakordne selle poolest, et ta on osa võtnud kõigist senitoimunuist, esimesest, 1960. aastal Budapestis korraldatust sealjuures noorima osavõtjana, alles üliõpilasena. Ta heitis mälestusliku pilgu kõigile möödunud kongressidele.

Koos temaga ajarännaku läbiteinud võisid konstateerida, et maailm, ka soome-ugri maailm on selle ajaga väga palju muutunud. Tegelikult kujunes viimane juba kord ka 20. sajandi esimese poole jooksul varasemaga võrreldes põhjalikult ümber. Soome-ugri poliitiline kaart sarnaneb praegu pigem Teise maailmasõja eelse ajaga, kui said alguse kultuurikongressid Ungari, Soome ja Eesti osavõtul, mis aga leidsid peagi sõdade ja okupatsioonide keerises lõpu.

Kuidas eelnevalt mainitud muutused peegelduvad fennougristikas ja fennougristika kongressides? Üks vastus on antud juba kongressi toimumiskohaga: Joškar-Ola poleks poole sajandi eest kindlasti paljude maa-de teadlaste kokkutuleku sihiks saanud, rääkimata sajanditagusest ajast.

Samas pole võimalik rõhutada ainult positiivset poolt, et mari rahva seast on välja kasvanud hulgaliselt keele, folkloori, ajaloo jne alade uurijaid. Kogu 2005. aasta jooksul on rahvusvahelise tähelepanu all olnud mari keele staatuse halvenemine, sõnavabaduse piiramine – ja ühenduses kongressiga eriti selle presidendi, professor Juri Anduganovi hukkumine hämaratel asjaoludel juhtunud liiklusõnnetuses mõni nädal enne kongressi algust.

Niisiis oli kohalesõitmine seotud juba mõnevõrra vastuoluliste tunnete ja valikute tegemisega – ja väga paljud esialgu registreerunudest loobusidki Joškar-Olasse sõitmast. Muidugi, osal ärajäänuid olid kindlasti muud ja isiklikumat laadi põhjused.

Nende nimel aga, kes kohale saabusid, tuleb kahetsusega märkida, et poliitiline olukord Venemaal ja eriti Marimaal väljendus kongressi töös negatiivselt – ja seda mitmel moel. Esimene oli seotud paljude programmis olevate ettekannete ärajäämisega. Osavõtjate nimekirjas oli üle 900 inimese, ettekandeid peeti üle 500. Päris endastmõistetav, et selline suhe halvendas tunduvalt töö sujumist, sest ühelt poolt üritati kinni pidada programmist, teiselt poolt oli kahe järjestikuse ettekande ärajäämisel suur kiusatus pidada nende asemel ära istungi viimane ja lõpetada töö varem. Viimase toimimisviisi tõttu polnud aga jälle võimalik vastavalt programmist leitud huvitavamatele esinejatele/teemadele sektsioonide vahel liikuda.

Teine poliitilise olukorra pingelisusest johtuv negatiivne asjaolu oli osavõtjate, eriti välismaiste, ajakasutuse üleorganiseerimine ja ületurvamine, mis raskendas (aga ei suutnud siiski välistada!) eri maade teadlaste suhtlemist väljaspool istungeid.

Järgnevalt tahan peatuda teemadel ja ettekannetel, mis peeti eeskätt folkloori sektsioonis, mille tööst ise põhiliselt osa võtsin, kuid ka mõnede muude sektsioonide ettekannetel, mida õnnestus kas endal kuulata või mille kohta sain usaldatavat informatsiooni kolleegidelt.

Siinkohal puudutaksin lühidalt ka Eesti delegatsiooni koosseisu. Sellesse kuulus viis folkloristi Eesti Kirjandusmuuseumist (Anu Korb, Aado Lintrop, Janika Oras, Liina Saarlo ja siinkirjutaja), samast veel kultuuriloolane Vello Paatsi ning etnoloogid Indrek Jääts Eesti Rahva Muuseumist ja Aivar Jürgenson Ajaloo Instituudist. Ülejäänud Eesti delegatsiooni liikmed olid Tartu ja Tallinna keeleteadlased.

Iga kongressi tõeline tööpäev, st 16., 17. ja 18. august, algas kahe paralleelselt toimuva plenaaristungiga, kus oli kavas üks juba avaldatud ettekanne ning tellitud ja ettevalmistatud kommentaar teiselt teadlaselt. Plenaaristungite ettekannetes olid esindatud keeleteadus, arheoloogia, etnoloogia. Kaks ettekannet olid ülevaated. Üks puudutas fennougriatika arengut Marimaal ja teises käsitles Tatjana Devjatkina (Saransk) mitmest rahvusest kaastöölise andmeid kasutades olukorda soome-ugri rahvaste vaimse kultuuri uurimise alal Venemaal viimase kahekümne aasta jooksul.

Nüüd oleks viimane aeg asuma sektsiooniettekandeid tutvustama. Folkloristina, kelle huviringi kuuluvad erinevad suulise loomingu žanrid, rahvausund ja mitmed üldprobleemid, näiteks etnilised suhted, oleksin leidnud huvitavat õige mitmest sektsioonist. Muidugi pole siin võimalik refereerida kõiki kuulatud ettekandeid. Samas äratasid tagantjärele huvi need, mida ma kuulama ei saanud või ei jõudnud minna, aga mille kohta kuulsin kiitvaid kommentaare või olid ilmunud paljutöötavad teesid. See-tõttu on järgnevad märkmed suuresti juhuslikud.

Kõige arvukamalt oli esinejaid maride endi seast, kuid silmapaistvalt elavat huvi olid ilmutanud ka tatari, baškiiri ja tšuvaši uurijad. Ühelt poolt on nendel turgi rahvastel tõesti olnud paljude sajandite vältel tihedaid kontakte maride, kuid ka udmurtide jt soomeugrilastega (sellelaadseid etnilisi suhteid käsitlevaid ettekandeid oli ka maridelt, näiteks Silanti Sabitovi (Joškar-Ola) oma) ning nende osavõtt seega sisuliselt põhjendatud, kuid väliselt hõlbustas nende osalemist kindlasti ka kongressipaiga lähedus.

Midagi pole öelda, kõige otsesemat teadmist andsidki mulle mõne vanema põlve mari folkloristi ettekanded, näiteks teeneka lühivormide uurija ja publitseerija Aleksander Kitikovi (Joškar-Ola) ülevaade mari rahvaluuleliikide žanrilisest sünkretismist. Sama huvitav oli kuulata Ivan S. Ivanovi (Joškar-Ola) käsitlust mari tavandilauludes kasutatud võrdlustest ja epiteetidest. Nooremate esinejate osas väärib märkimist, et nende teemade diapaseon ulatus tavandilaulude žanriülevaatest ja novellilaadsest muinasjutust mittetraditsioonilise suulise jutustuseni (jutustus lähema mineviku reaalsest isikutest, mis on edasi antud tavaliselt osaleja vaatepunktist, st memoraat või ka pajatus) ning sealt edasi internetifolkloori ja rollimängudeni.

Oli ettekandeid, mis ilmselt asja tundvatele inimestele võisid mõnda-igi ütelda, aga millega kõrvalseisjal oli raske haakuda, näiteks Aleksandr Šaronovi (Saransk) "Mordva eepose poeetika", mille puhul kerkis üpris elava arutelu keskmeks hoopis kõnealuse eepose (*Mastorava*) rahvapärassus, aga ka kirjandusliku versiooni autorsus. Väga põnev, lausa intrigeeriv tundus ka põhierialalt mongolista Maria Magdolna Tatari (Oslo) teatava pentatoonikastiili käsitlus. Kõnealune stiil esineb ungari, mäemari ja tšuvaši rahvaviisides ja ettekandja oli leidnud sellele vägagi lähedasi vasteid mõne mongolite etnilise rühma folklooris. Põnev küll, aga minu sellekohaste teadmiste nullilähedus ei luba eriti midagi arvata.

Programmis oli ettekandeid, mille teema oli lausa judisemapanev, kuid mis (vist küll õnneks) jäid ära, nagu ühe Soomes resideeriva armeenia perekonnanimega uurija oma, kes töötas mütoloogilisi paralleele armeenlaste ja vepslaste (*Sic!*) vahel. Vepslased ei jäänud siiski käsitlemata, ja nimelt asjatundlike uurijate poolt. Nendest nimetaksin Irina Vinokurova (Petroskoi) ülevaadet vee- ja maa-aluste loomadega seotud uskumustest, Niina Zaitseva (Petroskoi) aga kõneles vepsa kirjakeele probleemidest, näiteks murrete osast selles. Vepsa kirjakeele juhtiva arendajana on ta

Foto 1. Anu Korb, Tiia-Ann Salasoo, Ilse Lehiste ja Zita McRobbie-Utasi Marimaal X fennougristika kongressil.

kõiki kõnealuseid probleeme oma tegevuses kogenud ja ületada aidanud. Minu enese ettekande teemaks olid vepsa rahvaluule ajaloolised kihistused ja etniliste suhete kajastused nendes.

Hulk huvitavaid ettekandeid peeti rahvausundit ja traditsioonilist elulaadi käsitlevates sektsioonides. Kindlasti ongi usundi ja seda edasi kandva suulise pärimuse lahutamine keerukas. Folkloristile huvipakkuvat leidsid ilmselt ka kirjanduse sektsioonide ettekannetes, sest idapoolsete soomeugrilaste noores kirjanduses on folkloorsetel ainetel ja vormivõtetele teadupärast tähtis osa.

Maridelt oli ootuspäraselt kavas ettekandeid, mis käsitlesid nende kohati tänapäevani säilinud ja viimastel ajal elustatavat etnilist usundit.

Mõni neist, samuti nagu mitmete teistegi soome-ugri põlisrahvaste ettekanded oma rahva maailmavaatest, eetilistest hoiakutest, elulaadist jne olid loomu poolest selgelt apoloogiad, kuid oma positiivne psühhoteraapiline mõju on neil kahtlemata. Etnilise identiteedi seisukohalt on teiseks äärmuseks masohhistliku alatooniga kõned oma rahva emakeele kadumisest ja rahva venestumisest.

Mari ja teiste Venemaa soome-ugri rahvaste fennougristide tööga oli võimalus ka iseseisvalt tutvust teha. Nimelt leidsid kongressist osavõtjatele

jagatud elegantses kotis peale programmi, teeside ja plenaaristungite ettekannete tekstide (ning mõne iluväljaande) ka mitmeid teatmeteoseid ja bibliograafiaid. Samuti oli võimalik tutvuda soome-ugri keeleteaduse, folkloristika, etnoloogia jne saavutustega väljapandud raamatunäitusel. Üht-teist oli võimalik müügilettidelt ka kaasa osta.

Et viibisime maride maal, siis paar sõna mari rahvaluuleväljaannetest. Kindlasti tuleb positiivseks pidada seda, et on hakatud välja andma mari rahvaluule korpust, venekeelse paralleeltekstidega varustatud kõiki žanre hõlmavat väljaannet. Peale selle ilmunud osade hakkas silma ja sattus eestlaste kottidesse veel mõni muugi raamat. Südan ei saanud soojendamata jätta asjaolu, et mari fennougristid, mõnedki neist Paul Ariste õpilased (või tema õpilaste õpilased) polnud unustusse jätnud akadeemiku 100. sünniaastapäeva 2005. aasta veebruaris, vaid olid ilmutanud temale pühendatud artiklitekogu, mis sisaldas ka rahvaluulealast.

Üks periood fennougristika kongresside ajaloos on nüüd kindlasti möödunud. Küllap hakkasid küsimused kerkima juba varem, võib-olla seekord aktualiseerunutest polnud osa mitte fennougristika, vaid olid Venemaa probleemid, kuid siiski... Ülisuure osavõtjaskonnaga ja üliläia teemadeskaalaga foorum ei saa olla teaduslike tulemuste poolest eriti produktiivne, aga, nagu armastatakse ikka rõhutada tavalistegi teadusürituste puhul – isiklike kontaktide loomine ja värskendamine on olulised. Mina sain näiteks kõnelda tuttavate vepsauurijatega ja sõlmida kokkuleppeid, aga ka puhtinimlikult oli tore kohtuda teiste soome-ugri rahvaste uurijatega, kellest mõnda pole juba rohkem kui kümme aastat kohanud.

Aga mis tulevikus saab? Esialgu vähemalt jätkatakse vanamoodi. Ja kas ei või siis soome-ugri uurijad kord viie aasta tagant kokku tulla, kui sageli kohtutakse sootuks tühisematelgi põhjustel. Igatahes teatati kongressi pidulikult lõpetamisel XI fennougristika kongressi korraldamise koht. Vastavalt vanadele reeglitele on selleks Ungari, ja konkreetset Pilszaba katoliiklik ülikool.

Minusugusele, kes käinud Joškar-Olas tosin aastat tagasi, oli kahtlemata õpetlik võrrelda toonaseid ja värskaid muljeid. Nende jagamiseks pole siinkohal ruumi, kuid kokkuvõtteks mainin, et kaevusin naasnuna reaks õhtuteks kaasatoodud marikeelsetesse rahvaluuleväljaannetesse ja kirikuajakirja, kasutades arusaamiseks samast kongressi raamatuletist ostetud mari-vene sõnaraamatut, ja tundsin rõõmu, kui mõni kümnekonna aasta eest õpitud sõna tuli tuttav ette.

Kõike – teaduslikku ja isiklikumat, meelepärast ja vastumeelset – kokku võttes olen väga rahul ja rõõmus, et mul oli Eesti Kirjandusmuuseumi, Eesti Fennougristikakomitee ja Eesti Kultuurkapitali rahalisel toel võimalik sellest kongressist osa võtta.

Kristi Salve

Võõrandumise väljamüük

Maastikukunsti festival *Kahe vee vahe 2005: Ajutised aiad* Tartus Emajõe ja Anne kanali vahelisel alal 29.–31. juulini 2005.

Anne kanali linnapoolse otsa ja Emajõe vaheline ala on Tartu tühermaa. Isegi ametlik koerapissitamisplats jääb kanali lühikele osale ja jõe vahele, teisele poole Sõpruse silda. Seega on see jõe- (või kanali)tagune ala oma kidurdate puude ja lopsaka umbrohuga tõeline eikellegimaa. Selline plats keset linna – ja suisa südalinna – inspireerib paratamatult, kusjuures mitte üksnes poisikesi seiklusmängule, vaid täiskasvanuohutu maailmaparandajaidki. Maailmaparandajalik on ka *Kahe vee vahe* projekt.

Maailmaparandajalike projektide eelis on see, et nende sotsiaalne sõnum on üldjuhul aktuaalne ka kunstivõhikule. Seepärast toimib ta avalikkuse väljal meediasõnumina, ületades tõelist meediat väljendusvahendite mõjukuselt ja teenides lisaks hetkelisele ka nn järeltähelepanu. Meediagi võitleb järeltähelepanu eest, paraku saab see osaks siiski vaid sellele osale meediast, mis kasutab mõjusamaid, kunstiväljalt laenatud väljendusvahendeid, sest järeltähelepanu – seda võib ka elamustähelepanuks nimetada – saab siiski osaks eelkõige kunstivälja sõnumitele.

Maailmaparanduslikud projektid balansseerivad esteetilise ja sotsiaalse kõne piiril, kusjuures pingerea etteotsa pääseb tugevama esteetilise sõnumi andja, kelle sotsiaalne tundlikkus on samal ajal selgelt aistitav.

Maastikukunsti festivali *Kahe vee vahe*, tänava alapealkirjaga *Ajutised aiad*, on korraldajad ise nimetanud ka konkurss-töötoaks (*contest-workshop*). Festivaliidee ise on korraldajate loodud veebilehtedele (<http://www.kaheveevahe.ee> ja <http://aiad.kaheveevahe.ee>) andmeil sündinud 2003. aasta sügisel kuue Soomes Turu kunstiakadeemias kultuurikorraldust tudeeriva tudengi peas ja juba järgmisel suvel, 31. juulil ja 1. augustil 2004 sai Tartus Emajõe ja Anne kanali vahelisel lühel teoks esimene festival.

Kuigi vaid kaks päeva ja kümme võistkonda, ei saa seda üritust väike-seks ega kitsa ringkonna ettevõtmiseks nimetada. Eestlaste kõrval võistlesid Soome ja Argentiina kunstiloojad, meeolelu aitasid üleval hoida seitse bändi (sh peaesinejatena Kolumbus Kris ning noorte tartlaste seas populaarsed Tartu Tünnipunt ja UR2KAM) ja viis DJ-d ning vaatajakond ulatus 7000 inimeseni. Meediahuvi oli samuti arvestusväärne – seda kajastasid kolm raadiojaama, ETV, Eesti suuremad ajalehed ja isegi Argentiina press.

Eks see innustanud, kuigi idee polnud põhjani originaalne ega ennolematu – surnud töötoakunst on Eestis, rääkimata muust maailmast, juba tuntud nähtus, ajutised linnaruumiinstallatsioonid elustavad mõndagi Eestimaa paika, mh tasub nimetada Kesk-Eesti muidu suhteliselt

unises väikelinnas Paines korraldatud tegevuskunsti festivale *Aeg, ruum, liikumine*. Nii selle kui ka *Kahe vee vahe* puhul on põhjust rääkida kohalikest algatusest, kunstielu elavdamisest ja kunstivälja avardamisest nii püüdlusena kui ka tegelikkuses. Ja ilmselt pole mõtet arutleda vastuseta küsimuse üle, kas kunsti väljatulek näitusesaalidest on vastutulek asjassepühendamata publikule või kunstihariduslik sotsiaalne tellimus. Ilmselt mõlemat ja mitte kumbagi. Tõenäoliselt on asja taga eelkõige looja suhtlemistarve ja suhtlemisruumi otsingud, millele lisandub kunsti eksponeerimise seisukohalt õieti primaarne võimalikult avara ruumi valutamise edevus.

2005. aasta festivali alapealkirjastasid tegijad tiitliga *Ajutised aiad*. Üritus kestis juba neli päeva, 29.–31. juulini ja võistlustööde hulk mitmekordistunud. *Ürituse eesmärgiks on tutvustada laiemale publikule keskkonnasäästlikku maastikuarhitektuuri läbi töötubade, performance'i ja perepäeva, pakudes meelelahutuslikku osa elava muusika ning erinevate üllatuste näol*, selgitab korraldajate loodud koduleheküljel üsna kandilises keeles ja umbmäärases sõnastuses. Ent selgitused pole tegevuskunsti puhul kunagi tugevaim külge, mäng käib küll mõisa peale, kuid mõisaks on osalus ja ideekäsitus. Et viimane abstraherub kujundi-, mitte formaalkeeles, on vastuolu tugev ning sõnalised lisandused – kui need muutuvad ohtraks – pigem vaestustavad kui rikastavad ettevõtmist.

Ajutised aiadki (temporary gardens) on juba varem läbilahendatud teema, mille päritolu juurde (<http://www.temporaeregaerten.de>) festivali korraldajad ka lahkelt juhatavad, lisades, et originaalidee autorid on Marc Pouzol ja Thilo Folkerts, kellest esimene oli kohal ka Tartus, juhtides mitut festivali raames Lutsu Teatrimajas läbi viidud seminari.

Ajutised aiad algatati 1997. aastal, et avastada ja muuta nähtavaks Berliini linnaruumis peituv potentsiaal, selgitada maastikuarhitektuuri aktuaalsust ja taasleida avalik ruum kui suhtlemispaik asjahuvilise auditooriumiga. Eesmärgiks seati äratada avalikkuse huvi vaba linnaruumi arengu vastu ja saada nendelt panus Berliini linnaruumi tulevase kujundamise teemalises diskussioonis.

Fantaasiaküllased instseneeringud, installatsioonid ja interaktsioonid pakuvad neljal suvepäeval ebatavalisi sisse- ja väljavaateid valitud paikadele, mis muidu pole avalikkuse tähelepanu all. Need on tihti vastuoluliste poliitiliste planeerimisvaidluste sõlmpunktid või on neil rahva silmis halb maine. Ajutine aed interpreteerib situatsiooni uudselt, nad ei täida paika, vaid avavad vaate nende omapäralt. Ajutine aed on teadvustav meedium, mis kutsub kohtama ja pakub ruumile uusi kogemusi.

Projekti initsiaatorid on Berliini maastikuarhitektid Daniel Sprenger ja Marc Pouzol. 1997. kuni 2001. aastani oli ajutiste aedade korraldaja Berliini-Brandenburgi Saksa Maastikuarhitektide Liit. 2003. aastast korraldab ajutisi aedu Temporäre Gärten GbR, millesse kuuluvad Sally

Below, Daniel Sprenger ja Udo Bode. Nende kõrval töötavad kavandajate ja teostajatena teisedki abilised ja partnerid.

Ajutiste aedadega 2003 sari lõpetati. Initsiaatorid ja organisatorid on aga seda meelt, et tuleks arendada uusi avaliku ruumi projekte (www.temporaeregaerten.de).

Jutt on natuke liiga triviaalne, et iseenesest kõita. Pealegi on tegu juba kord lõpetatud sarja ja selle taaselustamise võimaluse ja (töenäoliselt ka) vajadusega. Seega pole võrrandis tundmatuid, on vaid vahetatud tegurid. Küsimus ongi nendes tegurites ja selles, kuidas maastikukunsti (NB! mitte maastikuarhitektuuri) festivalil loodavad ja eksponeeritavad loomeobjektid vaataja ja kohaga suhestuvad ning vaatajat ja kohta omavahel suhestavad, mille indikaatoritena nad töötavad ning milliseid arusaami ja/või emotsioone kondenseerivad.

Kõnealuse festivali töödest saab järeldada, et indikaatorifunktsioon oli kondensaatorifunktsiooni ees primaarne, indikaator oli nähtav ja tunnetav, kondensaati ei pruukinud aga alati tekkidagi, emotsioon jäi seda võrd hajusaks.

Samas ei saa väita, et väljapaneku sai vormistada igauks – tegelikult oli valik tihe ja eelvoorst said edasi vaid pooled. Mismoodi see valik tehti ja kui palju ikkagi eelvooru kavandeid esitati, jääb kodulehe külje põhjal

Foto 1. Leedu-Hiina-Singapuri-Austraalia võistkonna Silver Rain töö Hõbevihm meenutab, et inimene kogeb maailma ruumitaju kaudu (<http://www.kaheveevahe.ee/?peaID=38&PHPSESSID=eaf8912a5b1000a2372ce6181771c8b6>).

üksjagu segaseks, aga selles polegi tähtsust. Igatahes oodati festivalile 31 võistkonda 16 riigist – Eestist, Soomest, Rootsist, Poolast, Itaaliast, Lätist, Argentiinast, Saksamaalt, Leedust, Slovakiast, Singapuri, Austraaliast, Hiinast, USAst, Ungarist ja Sloveeniast. Lisaks kunstiobjektidele ja *performance*'idele – millest üht, ungarlaste *Istuta inimest* õnnestus ka näha – olid kavas veel ajutiste aedade idee generaatorite-elluvijjade Marc Pouzoli, Daniel Sprengeri ja Veronique Fauchouri juhitud seminarid Lutsu teatrimajas.

Mõistagi selgusid festivali lõpuks ka parimad. Festivali võitjaks kuulutas žürii – see oli igati esinduslik ja rahvusvaheline (Daniel Sprenger ja Marc Pouzol Saksamaalt, Andres Levald ja Toomas Muru, arhitektid Tiit Sild ja Katrin Koov Eestist ning Alex van de Beld Hollandist) – Läti Põl-

Foto 2. Ungari võistkonna Tajek Art Group performance-võistlustöö Istuta inimene! töö välja vastuolu inimese ja looduse vahel, kasutades mehi puudena (<http://www.kaheveevahe.ee/?peaID=38&PHPSESSID=caf8912a5b1000a2372ce6181771c8b6>).

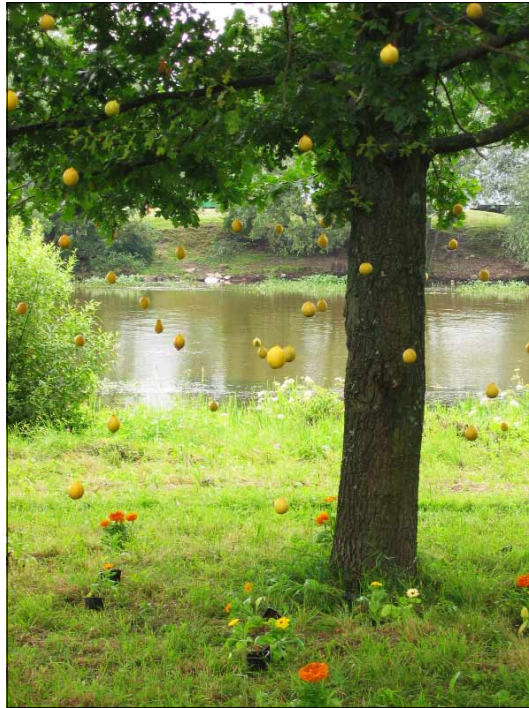

Foto 3. Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriüliõpilaste võistkonna VuuDuu töö Kollane koht, mis pakus külastajale võimalust nautida hetke ja selle positiivseid emotsioone, jäi jagama 2. kohta (<http://www.kaheveevahe.ee/?peaID=38&PHPSESSID=eaf8912a5b1000a2372ce6181771c8b6>).

lumajandusülikooli maastikuarhitektuuri eriala naiskonna Pele (Liva Dudareva, Diana Lukjanska, Laura Hrisanfova ja Agnese Kusmane) töö *Illusion*. Välja anti ka kaks teist kohta, need said Eesti võistkonna VuuDuu (Eva Kuldma, Ann Nurga, Marilyn Kristjuhan, Anne Kuldma ja Ants Salum Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriteaduskonnast) *Kollane koht* ja võistkonna Tee (Piret Müüripeal, Kati Kerstna, Leles Luhse, Toomas Ild ja Marko Järvela) loodud *TEE*. Publiku lemmikuks osutus Eesti Põllumajandusülikooli maastikuarhitektuuri esimese kursuse tudengite (Arden Arroval, Triin Kõivupuu, Eva Prüüs, Kerli Sillaots ja Rauno Sirel) võistkonna *Arterk Ajutine blääž*.

Seda viimast otsust oli võimalik ette näha – tegemist oli kahtlemata kõige vaatamängulisemalt mõistetavam ja n-ö meeleliselt meeldiva ob-

Foto 4. Läti võistkonna Sala töö Sild veeni kinnitab, et sild on element, mis ühendab ja jätkab teed kahe mis tahes osa vahel või üle takistuse (<http://www.kaheveevahe.ee/?peaID=38&PHPSESSID=eaf8912a5b1000a2372ce6181771c8b6>).

jektiga. Tegijad ei mänginud niivõrd publiku mentaalsetel vajadustel, kuivõrd hetkeolukorraga haakuvatel positiivsetel emotsioonidel, vabastades vaataja vajadusest kujutleda ja analüüsida. Kui ülejäänud (vähe- malt valdavalt) tegelesid võorandumise kui kujutus- ja suhtlusobjekti “väljamüügiga”, siis *Ajutise blääzi* autorid arvestasid märkimisväärselt primaarsemat instinkti – ihaldamist. Ja (alateadlikult või teadlikult) ka selle kumuleerivat mõju. Igatahes on üks Puhkaja nime taha varjunud lehekomentaator märkinud:

Selline “Ajutine pääz [p.o blääž]” võiks endalgi kodus olla või sealsamas (http://www.postimees.ee/010805/kommentaarikeskus.php?ARTIKKEL_ID=172861&TASK=KOMMENTAARID).

Kohalik leht kurtis festivalipubliku vähesuse üle, süüdistades selles 25-kroonist piletihinda. Tegelikult oli korraldajate suurim fopaa hoopis see, et ürituse aeg kattus Viljandi pärimusmuusikafestivali omaga. Tee mis tahad, väikeriigis (ja eriti veel Tartu-suuruses väikelinnas) on kultuuriambitsioonidega vabaõhumeelalahutuse publik just nii napp ja nii arvukas, et aasta tippündmus suudab kukkuda välja kolossaalne, ent samadele päevadele ei mahu mitte midagi enam.

Evelin Jõesalu